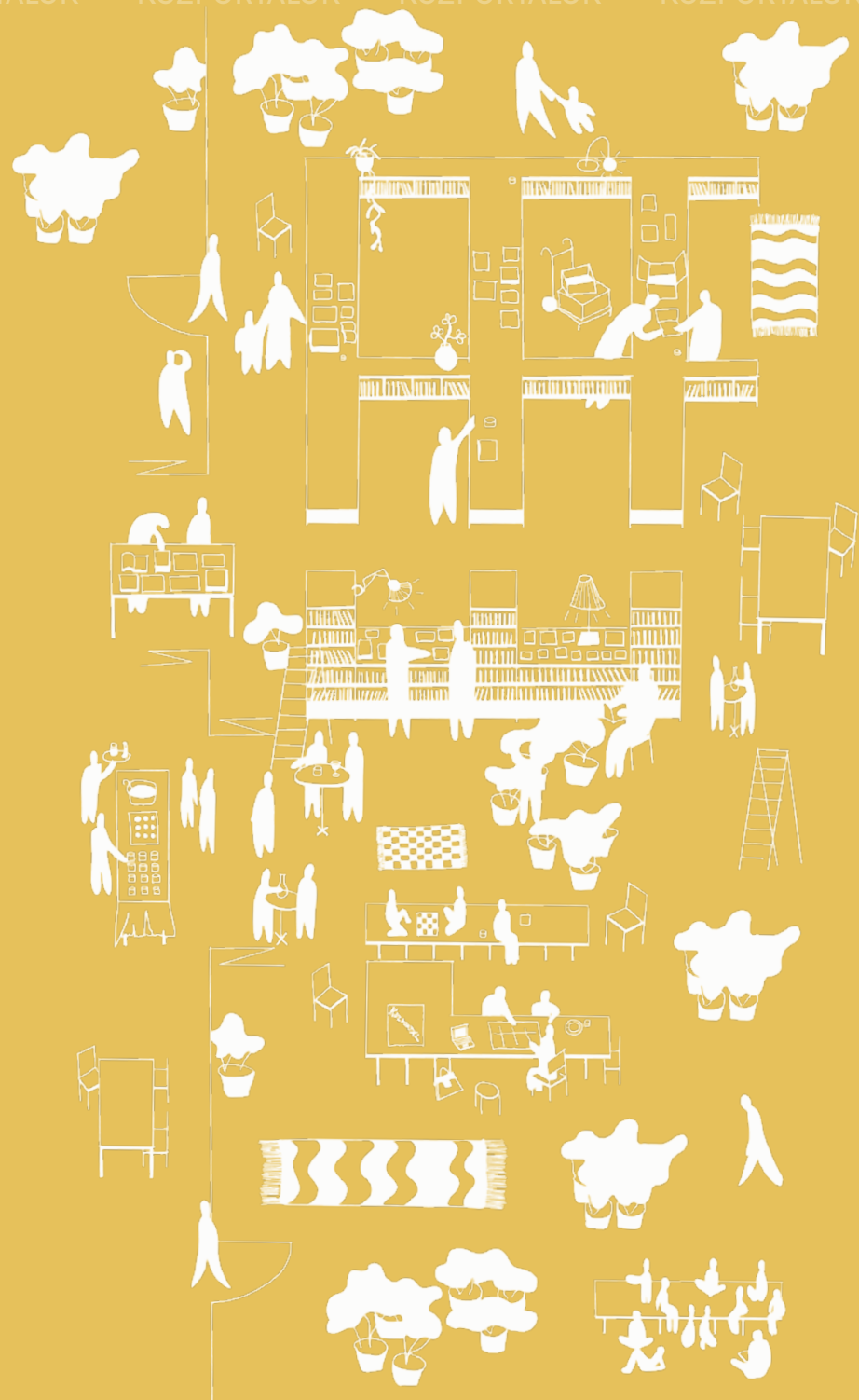

KÖZPORTÁLOK

A BUDAPESTI NAGYKÖRÚT FÖLDSZINTJÉNEK TÉRI TARTALÉKAI

Középülettervezési Tanszék TDK 2024
dolgozat szerzője: Csanády Anna Dorottya
dolgozat konzulense: Szabó Levente DLA

A dolgozat a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal
EKÖP-24-2 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj pályázat
támogatásával készült.

Utazás a Nagykörúton.....	06
Bevezetés.....	10
Elmagányosodó társadalom - Élhető és elérhető városi terek.....	12
Kiürülő portálok - Város földszintjének átalakulása.....	13
Két probléma egy lehetséges megoldás Körúti közportálok.....	14
Élhető és elérhető városi terek.....	18
Fogyasztási kényszerszertől mentes terek.....	20
Köztér használat típusai.....	22
Emberi lépték, tér érzékelése.....	24
Város földszintjének átalakulása.....	26
Városi épület tipikus példája: shophouse	29
Kereskedelem tereinek átalakulása.....	34
Új funkciók régi terekben.....	36
Körúti közportálok.....	40
Közbécé hálózattól koszos kapualjakig.....	44
Pezsgő fő utcától használt gsm-ig.....	46
Üres üzlethelyiségektől közportálokig.....	48
Utazás a Nagykörúton.....	78

A megállóban várok, a villamos csikorogva kanyarodik le a Margit körútról a híd budai hídfőjéhez. Miközben nézem a sok leszállót, az első gondolatom, hogy megint a legrosszabbkor indultam el. A villamos már tele van. Azért valahogy felszálok, és megpróbálom megtalálni a helyem. Akármennyire is tömött egy jármű, az ember valahogy mindig talál egy rést, amibe éppen befér. Ilyenkor sokszor olyan érzésem támad, mintha számoltak volna még éppen velem. Ezzel a gondolattal kapaszkodom meg, amikor a villamos zökken, és elindulunk.

A Jászai Mari térnél jól öltözött fiatalok szállnak le, mintha divatbemutatón lennének, csak éppen nem a kifutón, hanem a villamoson! Laza mozdulatokkal lépnek le a villamosról. Egy másodpercig irigylem őket, aztán inkább megörülök a felszabaduló helyeknek, végre leülhetek. Ahogy elindul a villamos még épp látom őket, nem tudom hova mehetnek, de valamiért szeretném azt képzelni, hogy egy galériába, kiállításmegnyitóra, ahová én is szívesen mennék most, de nekem ma nincs időm ilyesmire.

Megérkezünk a Nyugatihoz. Még meg sem áll a villamos, de már turisták özöne kezd tülekedni az ajtó felé. A leghangosabb egy külföldi család, anyuka, apuka, babakocsi, és mindehhez legalább három jól megpakolt bőrönd, mintha egész Budapestet becsomagolták volna. Amint nyílik az ajtó, már tolják ki rajta az előtte állókat, az emberek szinte csak akadályok a bőröndök útjában. Ez a jelenet megragadja a figyelmem úgy, hogy lemaradok, pedig már épp elkezdtem számolni a kiadó üzleteket. Eddig négyenél járok – jó időöltésnek bizonyul. A leszálló turisták helyét hajléktalanok veszik át.

Elindul a villamos, közben folytatom az üres boltok számlálását. Az Oktogonig érve újabb négy üzlettel bővül a kör. Hirtelen csilingel a villamos, gyalogosok rohannak át előtte. Itt ez valahogy általános, minden bizonnyal a villamosvezetők is megszokták már, mindenki tudja, hogy a figyelmeztetés úgyis a semmibe száll. Haladunk tovább.

Az Erzsébet körútnál felszáll egy férfi, a vállán egy patkány. Ez a patkányos férfi! A négyes-hatos patkányos ura. Az emberek mosolyognak és összesúgnak, de a biztonság kedvéért egy kicsit távolabb is húzódnak. Engem is megmosolyogtat, rég

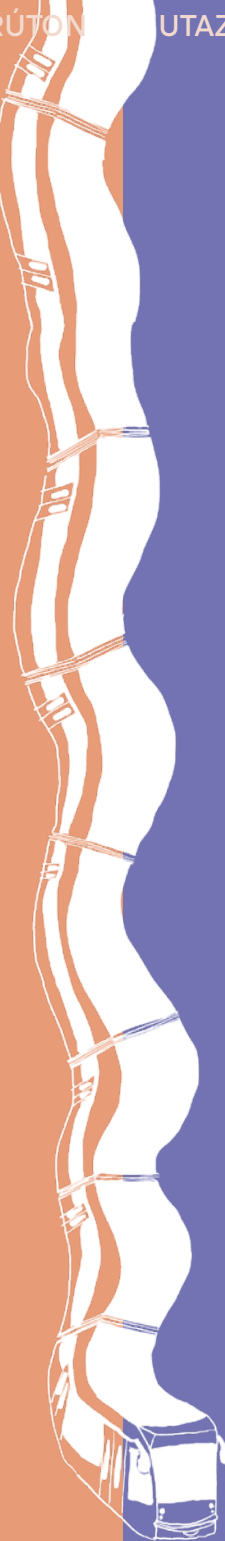
találkoztam már velük. Kicsit megint elterelte a figyelmem a számolásról, már bőven tíz felett járok. Újra kinézek, az ablakon túl gyros, vizezett sör és kiadó boltok sora. Tizennégy és ott a tizenötödik.

A Blaha Lujza térhez érve látom, hogy hömpölyög a tömeg, mindenki megy valahová, kivéve a nyugatinál felszállt hajléktalanokat: ők leszállnak, de nem mennek sehova. Közben észreveszem a huszadikat.

Tovább indulunk a Petőfi híd felé. Az üzletek egyre üresebbek, mintha a város lassan elfogyna. Nehéz tartani a lépést a számolással, teljesen le is köti a figyelmem. A Corvinnál kapok észbe, itt a megállónál is épp van egy elhagyatott üzlet. Magam is meglepődök, de ez már a negyvennyolcadik. Sokan szállnak le, látszólag a plázába igyekeznek. Néhányuk nagyon határozott léptekkel megy, nekik biztos fontos dolguk van. Másokon inkább az ellenkezője látszik, nincs jobb dolguk, azért mennek oda. Ekkor veszem észre: én vagyok az utolsó, aki a budai felszállók közül még a villamoson van. Az összes többi utas már lecserélődött. Lassan üresedik az egész villamos. Számolásban már ötven felett járok. Az eső csendesen elkezd csöpögni, először alig, aztán egyre jobban áztatja Pestet. A villamos ablakán keresztül nézem, ahogy az emberek behúzódnak a megállóba, a házak kapualjaiba.

A Boráros térhez érve már alig vagyunk a villamoson. A patkányos fickó is eltűnt valahol, talán elrejtette az állatot a kabátja alá, nehogy elázzon. A Nagykörút utolsó házaihoz érve megpillantom az utolsó "kiadó" táblát is. Hatvanöt. Ez a vége: hatvanöt!

Átmegyünk a hídon, nézem, ahogy Pestre egyre sűrűbben hullik az eső. Megérkezünk a Petőfi híd budai hídfőjéhez, gyorsan leszálok és lerohanok az aluljáróba. Sok ember gyűlt már össze. Az aluljáró pisi szaga keveredik az ázott kabátok párájával. Várok egy kicsit, hátha eláll az eső. Közben azon gondolkodom mit lehetne kezdeni hatvanöt üresen álló üzlettel. A helyzetem akaratlanul is jó válaszokat kínál, például megnyitni a vécézni igyekvők előtt vagy behúzódni alájuk az eső elől vagy csak úgy ülni bennük és nézni a villamost. Közben csillapodik az eső, az összetorlódott tömeg megindul, velük együtt hagyom itt az aluljárót és a gondolataimat én is. Egyelőre.

1. Elmagányosodó társadalom
Élhető és elérhető városi terek

2. Kiürülő portálok
Város földszintjének átalakulása

3. Két probléma egy lehetséges megoldás
Körúti közportálok

1. Elmagányosodó társadalom Élhető és elérhető városi terek

Az individualizáció és a személyes szabadság értékei központi szerepet kaptak a 21. század társadalmában¹, ennek egyfelől vannak üdvöztető hatásai: mindez lehetőségeket kínált az önálló döntéshozatalra és biztosította az egyén szabadságfokát. Másfelől azonban rengeteg negatívummal is járt: a közösségi értékek háttérbe szorulása, a szociális háló gyengülése, a köztulajdonok romlása, majd részleges megszűntetése – ez különösen a poszt szocialista országokban hozott éles váltást². Ez a folyamat, az egyén előtérbe helyezését egyben magára utaltságát eredményezte. Ilyen környezetben a közösségi kapcsolatok fenntartása komolyabb egyéni erőfeszítést igényel, különösen a városi életben. Így az emberek gyakran elszigetelten élnek, még akkor is, ha fizikai értelemben közel vannak egymáshoz.

A közösségi infrastruktúra hiánya, az elérhető, fogyasztási kényszerszertől mentes – jó esetben fedett és fűtött – terek szűkössége, valamint az egyre gyakoribb digitális interakciók mind hozzájárulnak a társadalmi egyenlőtlenségek mélyüléséhez, a marginalizált csoportok további izolálódásához, és adott esetben városi területek elnéptelenedéséhez. Felismerve ezt a tendenciát, a városoknak fontos feladatuk lenne, hogy aktívan fellépjenek az individualizáció negatív hatásaival szemben. Teheti például egy város ezt egy jól működő közösségi téri hálózat működtetésével, amely olyan tereket biztosít, ahol természetes módon alakulhatnak ki kapcsolatok, ezzel segítve a társadalmi kohéziót. A városi tér formálása során figyelembe vett szempontok: a könnyű hozzáférhetőség, a fogyasztásmentes zónák és a sokrétű programkínálat, mind elősegítenék azt, hogy az egyének ne csak passzív felhasználók legyenek, hanem aktív résztvevők is a város életében. Nem elég a lehetőség, ösztönözni kell az embereket!

Írásom felvetésének első része – az elmagányosodó társadalom problémája –, amelynek lehetséges városépítészeti megoldásainak elemzéséhez Jan Gehl: "Life Between Buildings: Using Public Space"³ művének megállapításait veszem alapul.

2. Kiürülő portálok Város földszintjének átalakulása

A történeti városszövet földszintjein egykor oly aktív életet generáló, mára üres üzlethelyiségek növekvő száma globális tendencia.¹

Budapest belvárosának "földszintje" az elmúlt három évtizedben egyre inkább kihasználatlanul áll. A belvárosi plázák térnyerése, az online kereskedelem megjelenése – a globalizált gazdaság változásaival együtt – mind hozzájárulnak ahhoz, hogy egyre több üzlet zár be, és hagyja üresen a korábban aktív városi tereket. A kereskedelmi épületek története kiváltképp átalakulások és átalakítások folyamataként írható le, amelynek során a korábbi tipológiák helyébe mindig egy új struktúra lép, ami sok esetben ellehetetleníti az előzőt.² Az új struktúrák nem csupán reakciók, hanem aktív alakítói is a változó vásárlói szokásoknak. Az áruházak például a 19. század végén nemcsak nagyobb választékot kezdtek el kínálni, hanem meg is változtatták az emberek fogyasztási szokásait azáltal, hogy egyszerre több terméket és szolgáltatást tettek elérhetővé egy helyen. A plázák a szórakoztatást és közösségi élményt is beépítették a fogyasztás folyamatába, ezzel arra ösztönözve az embereket, hogy több időt töltsenek el a vásárlás tereiben. A hiperplázák még tovább terjesztették ezt, és újfajta szükségleteket teremtettek a vásárlás és szórakozás kombinációjának révén. A kereskedelem virtualizációja pedig a legújabb struktúra, amely egyre inkább átalakítja a fizikai térhez kötött fogyasztást. Ez a folyamat felveti a kérdést, hogy mi lesz ezeknek a tereknek, térstruktúráknak a jövője, különösen azoké, amelyek már nem tudják felvenni a versenyt a változások iramával. Csontvázak maradnak, a világ átalakulásának építészeti lenyomatai? Vagy új bőrbe bújnak és életre kelnek?

Írásom felvetésének második része – a kiürülő portálok problémája –, aminek vizsgálatához és megértéséhez "Howard Davis: Living Over the Store: Architecture and Local Urban Life"³ című művét veszem segítségül.

1 <https://merce.hu/2018/11/07/kozossege-ma-individualizmus-ellenessege-a-21-szazad-politikai-gyakorlatiban/> (ue:2024_11_01)
2 https://m.hvg.hu/360/20231128_hvg_szocialis_vedelem_magyarorszag_sereghajtok_idosek_betegek_csaladok_szegenyseg_eurostat (ue:2024_11_01)
3 Jan Gehl Life Between Buildings: Using Public Space, 2011, Island Press

1 <https://www.nytimes.com/2024/08/06/nyregion/pharmacies-vacant-drugstores-retail.html>
2 Takács Ákos diploma opponencia: „kereskedelmi épülettípusok hogyan kannibalizálják egyre gyorsuló emésztési ciklusokban saját tipológiai elődeiket”
3 <https://epiteszforum.hu/uploads/files/2024/09/2024-09-23-0-szatmari-reka-ma-opponencia.pdf> (ue:2024_11_01)
Howard Davis: Living Over the Store: Architecture and Local Urban Life, 2012, Routledge

3. Két probléma egy lehetséges megoldás Körúti közportálok

Kutatásom központjába végül a Nagykörutat helyeztem, ami a 19. század végén épült ki Budapest egyik, hanem a legkarakteresebb városi tengelyévé, amely – sok más európai város belső magjához hasonlóan – a nagyvárosi fejlődés és átalakulás jelképe lett.¹ Mindamellet mind a mai napig erősen meghatározza a városképet és kicsiben magába foglalja a város működését. A terület jól példázza, hogyan változnak a városközpontok funkciói és arculata nemcsak Budapesten, hanem Magyarországon, sőt tágabb értelemben egész Európában. A Nagykörút vizsgálata különösen releváns, mert átfogó képet ad a városi terek kihívásairól és lehetőségeiről.

Giambattista Nolli² olasz építész 1748-ban készített térképet Róma belvárosáról. Ábrázolása – az addig megszokottakhoz képest – nemcsak topográfiai volt, hanem egy komplex városképet is nyújtott, amely világosan szemléltette a köz (nyilvános) és magánterek (privát) közötti kapcsolatot, azok arányait, és azt, hogyan fonódnak össze ezek a terek a városi szövetben. Ez a megközelítés nemcsak a városi szerkezetet ábrázolta, hanem a városi élet működésének alapvető dinamikáját is tükrözte. Nolli munkája egy életerős városi struktúrát mutat, ahol a publikus és privát terek aránya olyan módon volt kialakítva, hogy az közösségi életet és nyilvános találkozási helyeket támogasson. A térkép fontos várostervezési tanulságokkal szolgál mind a mai napig, hiszen a városi élet minősége szorosan összefügg azzal, hogy a köz- és magánterek hogyan kapcsolódnak egymáshoz, milyen átjárhatóságot és használati lehetőségeket biztosítanak a lakosság számára.

Budapest jelenlegi helyzetét figyelembe véve a Nolli-térképhez hasonló részletes várostérkép kevésbé kedvező képet mutatna, pedig a városban rengeteg tartalék bújk meg.

Az általam vizsgált Nagykörúton pillanatnyilag 65³ jelenleg is kihasználatlan üzlethelyiség található, amelyek a város egyik legfrekvenciáltabb területén jelentős téri erőforrást rejtnek magukban.

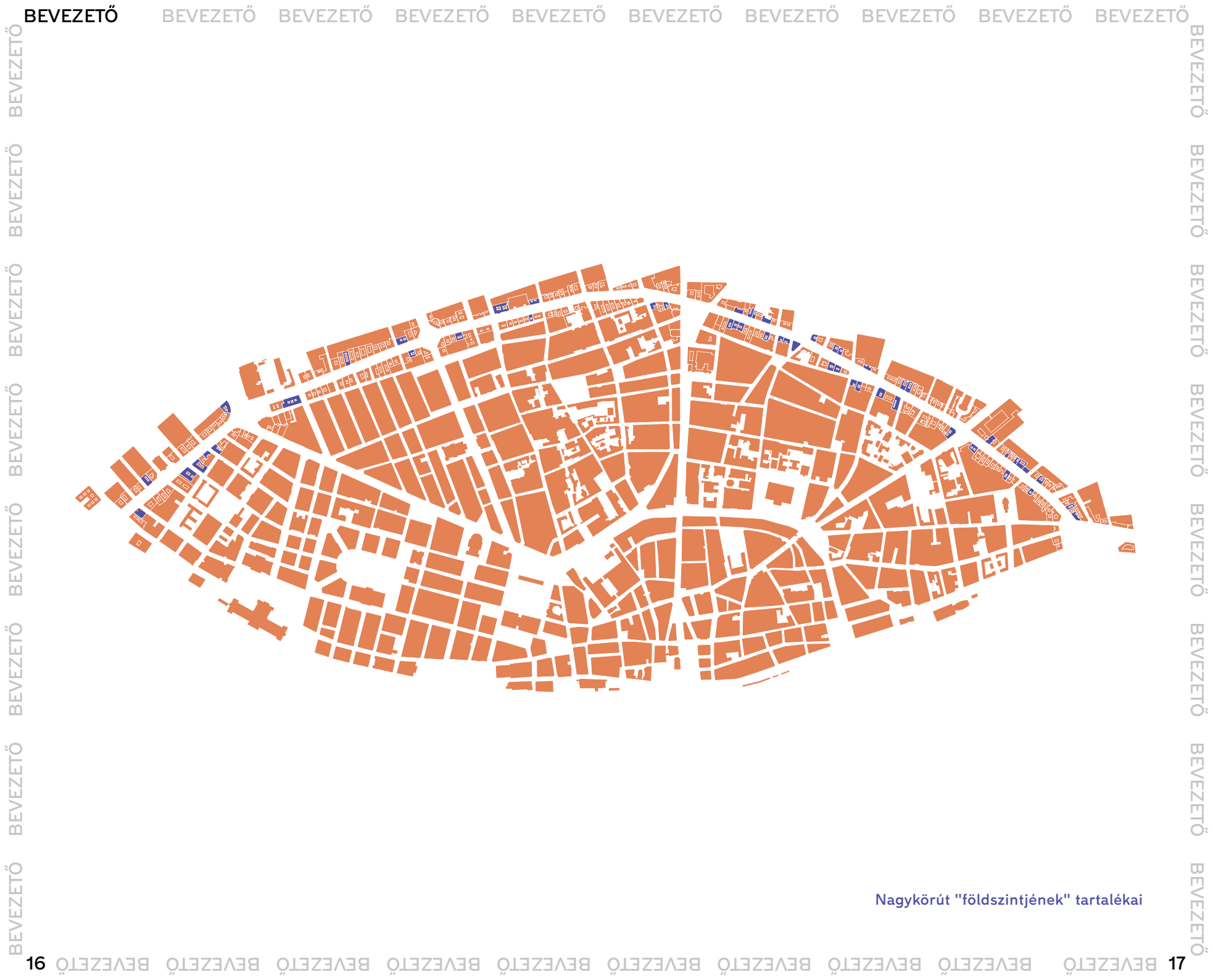
Működhetnének például a privát és a publikus terek közötti átmeneti zónákként, ahol a városi élet különféle aspektusai találkozhatnak és befogadnak egy új téri minőséget, ami nollitérképyszerű karaktert képes adni a Nagykörút járdára és üzletekre alapuló városi sávjának, ahelyett, hogy azok zárva és kihasználatlanul maradnak.

Dolgozatomban a két felvetett problémára, az **elmagányosodó társadalom** és a **kiürülő városi portálok** külön gyökerű jelenségeire egy közös megoldást látok lehetséges válasznak, ezért azok részletes elemzését végzem el az említett szakirodalmak mentén. A végcélom pedig a kutatás eredményeinek visszavetítése a budapesti helyzetre, azon belül is a nagykörúti földszinti tartálekok átfogó vizsgálatára majd újraértelmezésére, a mai városi életbe való visszakapcsolásukra.

1 N. Kósa Judit: Nagykörút - Történelmi séta Pest főutcáján, 2022. Városháza kiadó
2 Giambattista Nolli: 1701-1756

3 2024. szeptemberében saját magam végigsétáltam és megszámláltam

1. Fogyasztási kényszertől mentes terek

2. Köztér használat típusai

3. Emberi lépték tér érzékelése

1. Fogyasztási kényszerszertől mentes terek

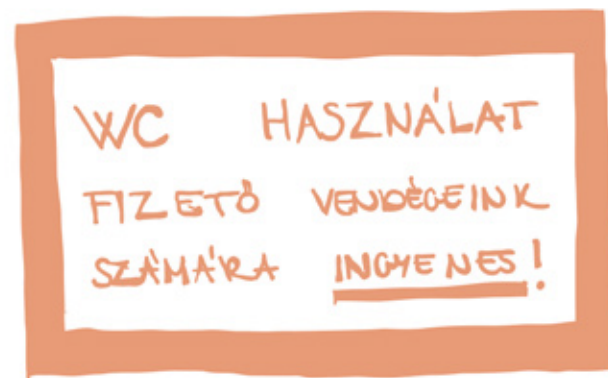
Napjainkban számos közterületet egyre inkább kommercializálnak vagy privatizálnak, fogyasztói tevékenységekhez kötődő helyekké változtatva az egykor szabadon hozzáférhető tereket.¹ Ezek a közjó helyett a magánérdekeket helyezik előtérbe, és a városi tereket, épületeket, parkokat, vagy akár még a közlekedési csomópontokat is fogyasztóközpontú terekké alakítják át.

Walter Benjamin² – német filozófus, irodalomkritikus, teoretikus – már a huszadik század elején a kapitalizmus mindennapi életébe való betolakodásáról írt "The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility"³ és "Arcades Project"⁴ című műveiben. Benjamin éles kritikát fogalmaz meg a modern kapitalizmusról, különösen annak a városi térre és az emberi tapasztalásra gyakorolt hatásairól, miszerint a fogyasztás fokozatosan a hétköznapi élet minden területét áthatja. A városokban – például a párizsi passzázsokon – az emberek passzív fogyasztókká válnak, ami elvonja a figyelmüket a valódi társadalmi kapcsolódásokról.

Fredric Ruff Jameson⁵, a nemrégiben elhunyt amerikai irodalomkritikus, filozófus és politikai teoretikus "Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism"⁶ című művében szintén hangsúlyozza, hogy a modern városi terek túlnyomórészt fogyasztásra lettek optimalizálva, legyen szó bevásárlóközpontokról, éttermekről vagy turisztikai látványosságokról. Jameson állítása, hogy a modern kapitalista társadalom és a városi tér szoros összefüggésben állnak egymással. Azonban, ha fel akarjuk számolni a privát és a nyilvános tér közötti ellentétet, szükség van egy új keretre, amely képes közvetíteni ezek között. Jameson az utcára és a mindennapi élet tereire olyan közvetítő zónánként tekint, amelyek áthidalják ezt az ellentétet, mert nem pusztán a fogyasztásra építenek, hanem lehetőséget adnak alternatív társadalmi és kulturális tevékenységekre is.

Ebben a tekintetben tehát az utcák, terek nem csak átjárók, hanem közvetítő platformok is, ahol a privát és nyilvános élet találkozik. Ezeknek a tereknek a privatizálása vagy használatuk fogyasztási kényszerhez kötése nemcsak a társadalom, hanem a város számára is hátrányos. Éppen ezért különösen fontos lenne, hogy a fogyasztási kényszerszertől mentes városi terek száma ne csökkenjen, hanem éppen ellenkezőleg, növekedjen.

Fogyasztásmentes terek létrehozásához olyan építészeti megoldásokat kell alkalmazni, amelyek ösztönzik a szabad használatot és a közösségi élményt, Jan Gehl "Life between Buildings: Using Public Space"⁷ című könyvében éppen erre ad iránymutatásokat.

1 Kanczelné Veréb Mária: Budapesti lakótelepek és lakóparkok szabadterei elemzése a második világháborútól napjainkig.
 2 Walter Benjamin: 1892-1940
 3 Walter Benjamin: A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában, 1935
 4 Walter Benjamin: Párizsi árkádok, 1982
 5 Fredric Ruff Jameson: 1934-2024
 6 Fredric Ruff Jameson: Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism, 2013, Duke University Press Books

7 Jan Gehl Life Between Buildings: Using Public Space, 2011, Island Press

2. Köztér használat típusai

Miért használjuk a köztereket?

Jan Gehl a köztér használatot három tevékenység szerint osztja fel, amiket különböző módon befolyásolnak a terek minőségei:

Szükséges tevékenységek

Szükséges tevékenységek alatt azokat a mindennapi feladatokat érti, amelyeket az embereknek nap, mint nap el kell végezniük, ilyen például a munkába járás, a vásárlás vagy az ügyintézés. Ezeknek a tevékenységeknek az elvégzése nagyrészt független a közterek minőségétől, hiszen ezekre akkor is sor kerül, ha a tér nem kifejezetten vonzó.

Választható tevékenységek

Választható tevékenységeknek azokat nevezi, amelyeket az emberek akkor és ott végeznek, ahol a környezet megfelelően kellemes és hívogató. Ilyen a sétálás, vagy egy padon megpihenés. Ezek a tevékenységek már nagyban függenek a közterek minőségétől.

Szociális tevékenységek

Szociális tevékenységek akkor jönnek létre, amikor emberek találkoznak és kapcsolatba lépnek egymással. Ezek lehetnek véletlenszerűek, mint amikor az emberek egymás mellett sétálnak, vagy szervezettek, mint egy szabadtéri koncerten való részvétel. Gehl szerint a társadalmi interakciók erősödnek, ha a város közterei megfelelően megtervezettek és gondozottak, mert amikor emberek csak hallják vagy látják egymást, már passzív kapcsolatok is létrejönnek.

A három tevékenységet különböző módon befolyásolja a köztér minősége. Ideális esetben a kategóriák keverednek, ezáltal a használók és a tevékenységek között átmenet képződik: ilyen például, ha valaki postába igyekszik és hazafelé menet szívesen megpihen egy padon, ahol közben szóba elegyedik valakivel. Azonban, ha a postára menet nem megy át vonzó köztereken vagy esetleg el szeretne menni mosdóba, akkor hazasiet, és a szükségesnél nem tartózkodott többet közterületen, mert nem bízta semmi maradásra, sőt éppen az ellenkezője, a hiány készítette a haza sietésre.

Hogyan használjuk a köztereket?

Gehl megnevezi a három legprimérbbe használati módot:

Sétálás

A Sétálás az emberek városi mozgásának egyik legtermészetesebb formája. Azonban nem pusztán közlekedési eszköz, hanem egy fontos társadalmi tevékenység is, hiszen séta közben az emberek megfigyelik a környezetüket, más emberekkel találkoznak, részesei lesznek a város dinamikájának. A jól megtervezett közterek ösztönzik az embereket a sétálásra. Ehhez érdekesnek, változatosnak és kellemesnek kell lenniük. Általában a legkényelmesebb egy tér szélén való mozgás, ami lehetővé teszi, hogy egyszerre tapasztaljuk meg a nagy teret és az utcai homlokzat vagy a térhatár apró részleteit, amelyek mentén haladunk.

Állás

Az emberek természetesen megállnak, ha valami érdekeset látnak, vagy ha kapcsolatba akarnak lépni másokkal. Ez a tevékenység szintén rendkívül fontos a közösségi terek életében. A tartózkodás népszerű zónái a tér homlokzatai mentén találhatók, vagy átmeneti zónában, ahol az ember lát, de nem látszik túlságosan, és a személyes territórium az egyén előtt egy belátható méretűre szűkül.

Ülés

Az ülés lehetősége talán a legközpontibb eleme a közterek használatának, mivel az emberek általában ott maradnak hosszabb időre, ahol kényelmesen le tudnak ülni. A jó ülőhelyek úgy vannak elhelyezve, hogy az emberek rálátást nyernek a tér legfontosabb pontjaira, mert mindenki szereti megfigyelni a többi embert, ezáltal részesévé válni a városi élet áramlásának. A különböző típusú ülőhelyek – például padok, padkák, lépcsők, székek – lehetőséget biztosítanak arra, hogy az emberek különböző módokon élvezzék a közteret, és maguk dönthessenek abban hova ülnek le szívesen, fontos, hogy meglegyen a választásuk, de a kényelmes ülőhelyek létfontosságúak. Ha a padok, székek kényelmesek és jól karbantartottak, az emberek szívesebben maradnak hosszabb ideig a térben. Az árnyékos, a megfelelő háttámlával és magassággal rendelkező padok mind olyan részletek, amelyek hozzájárulnak a közterek használatához.¹

3. Emberi lépték tér érzékelése

Egy alkalommal, amikor Olaszországban, Velencében jártam, beszélgetésbe elegyedtem egy helyi lakossal. Azt mesélte nekem, hogy ők nem időznek egyedül a lakásaikban, sokkal inkább szeretnek kimenni a "közös nappalijukba", a városi terekre. És valóban! Velence nagyon emberi léptékű város, a kis utcáival, tereivel, hídjaival és a gépjárművek hiányával az egész sziget olyan, mintha egy nagy, fedetlen épületben sétálna az ember, biztonságosnak és emberközelinek hat. Velencében a város szerkezete lehetővé teszi, hogy az emberek sétáljanak, lelassuljanak, megálljanak beszélgetni, vagy csak élvezzék a környezetet. Gehl is épp ezt hangsúlyozza, miszerint az emberi léptékű városi környezet ösztönzi a lakókat arra, hogy több időt töltsenek a szabadban, részt vegyenek a közösségi életben, és ezáltal erősítsék a társadalmi kohéziót.

A városi terek érzékszervi élmények révén formálják az emberek városban betöltött szerepét. Az épített környezet, a színek, a fények, a hangok és az illatok mind hozzájárulnak ahhoz, hogy hogyan érzékeljük a teret, és miképp tapasztaljuk meg a mindennapi életet. Az érzékszervi ingerek változatossága segít jobban élvezni a városi életet. Ebből adódóan egy tér kialakításának minden eleme – a távolságok, a berendezések elrendezése, az építmények magassága – az emberek természetes mozgásához és érzékeléséhez kell igazodjon.

Látás

A vízszintes látómező lényegesen szélesebb, mint a függőleges. Ha az ember egyenesen előre néz, bepillantást nyerhet, hogy mi történik mindkét oldalon egy közel kilencven fokos vízszintes körön belül. A lefelé irányuló látómező sokkal szűkebb, a felfelé mutató pedig még annál is korlátozottabb. Az utcán sétáló ember ebből következőleg gyakorlatilag nem lát mást, mint az épületek földszintjét, a járdát, és azt, ami magában az utca terében zajlik. Így tervezésnél ezeken kell legyen a fő fókusz. A jól megtervezett közterekben az embereknek lehetőségük van vizuálisan kapcsolódni egymáshoz, amiből a "véletlen találkozások" születhetnek, amelyek sokszor kezdődnek egy pillantással. Gehl kiemeli, hogy a vizuális kapcsolat erősíti a közösségi kötődéseket.

Hallás

A hallás szintén kulcsfontosságú a kapcsolódás szempontjából, hiszen a beszélgetés az egyik legfontosabb interakció a köztereken. Gehl szerint az emberek hajlamosabbak beszélgetésbe elegyedni olyan helyeken, ahol könnyedén hallhatják egymást. A térkialakítás szerepe az, hogy olyan teret biztosítson, ahol a zajszint elég alacsony a könnyed beszélgetéshez, és ahol az emberek kényelmesen megállhatnak vagy leülhetnek, hogy beszélgetést kezdeményezzenek.

Átmeneti terek - lágy élek

Az átmeneti terek puha átmenetet biztosítanak a forgalmas utak és a közösségi terek között. Ezek lehetnek például szélesebb járdák, előkertek vagy teraszok, ahol az emberek biztonságban érzik magukat, de vizuálisan és hallásban még kapcsolódhatnak a környező városi élethez. Gehl az átmeneti tereket "lágy élekként" definiálja, amik a városi terek és az épületek között vannak, és arra ösztönzik az embereket, hogy interakcióba lépjenek a térrel és egymással. Ez lehetőséget ad arra, hogy az emberek ne csak áthaladjanak, hanem megálljanak, nézelődjenek, leüljenek, és időt töltsenek a köztereken. Az épített környezet találkozási pontjai akkor a legélhetőbbek, ha ezek az élek valóban "lágyak", azaz nem merev, éles határvonalak bírnak, hanem fokozatos átmenetekként érzékelhetők. Ilyen területek például a boltok kirakatainak beugrásai, az árkádok, kávézók teraszai, a virágágyások, vagy akár egy épület külső falai mentén elhelyezett padok. Ezek fokozatos átmenetet biztosítanak a kint és bent, vagy adott esetben a magán- és a közsféra között.

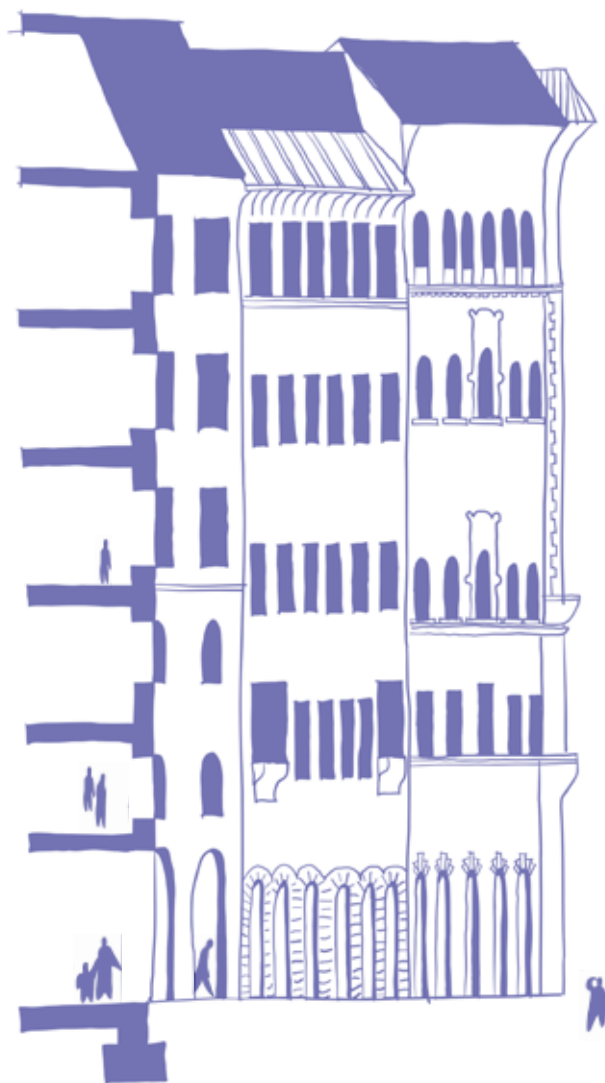
Amennyiben hiányzik az épületek közötti tevékenység, az emberek közötti érintkezési skála alja is eltűnik. Az egyedüllét és az együttlét közötti változatos átmeneti formák eltűnnek. Az épületek közötti élet lehetőséget kínál arra, hogy direkt kontaktus nélkül lehessünk másokkal. Ennek azonban előfeltétele, hogy ugyanabban a térben tartózkodjanak az emberek. Az élő városok tehát, amelyekben az emberek kölcsönhatásba léphetnek egymással, mindig ösztönzőek, mert élményekben gazdagok. Az embereket az emberi tevékenységek vonzzák. Összegyűlnek és együtt mozognak másokkal, igyekeznek mások közelébe helyezkedni. Egy olyan közterület, amely megfelelően ki van alakítva lágy élekkel, gazdagabb városi élményt nyújt, és hosszabb ideig marasztalja használatát, ami elősegíti a társadalmi interakciókat és a városi élet dinamizmusát.¹

1. Városi épület tipikus példája shophouse

2. Kereskedelem tereinek átalakulása

3. Új funkciók régi terekben

1. Városi épület tipikus példája shophouse

"A shophouse valószínűleg egyidős a kereskedelemmel és a városokkal."
 – kezdi a könyvét Howard Davis, amiben ezen a néven hivatkozik arra a tipikus városi épülettípusra, ahol a földszinten üzlethelyiség található, míg az emeleteken lakóterek helyezkednek el. A modellel már az ókorban is találkozhatunk, eleinte a Római Birodalomban, de különösen népszerű volt és sűrűn alkalmazták Ázsiában is, majd a középkori és újkori városok kedvelt épülettípusává vált. A lakó- és kereskedelmi épületek a tizenkilencedik században az ipari urbanizáció hatására átalakultak, azonban ez az épülettípus egészen a huszadik század végéig kisebb-nagyobb változtatásokkal, de tartotta magát. A kereskedelem és a lakhatás integrációját jelképezte, lehetővé téve a közvetlen kapcsolatot a helyi közösség és a kereskedelmi tevékenység között, emiatt fontos térként szolgált, amely hozzájárult az élénk utcai élet fenntartásához. Térhasználata kulcsszerepet játszott és állításom szerint játszhat a mai napig a városi élet dinamizmusának fenntartásában.

Európa

Már az ókori római városi lakóépületek és üzlethelyiségek is komplex társadalmi és gazdasági viszonyokat tükröztek. Howard David szerint a Pompeji és Ostia városában található példák alapján jól látszik, hogy a lakó- és üzletfunkciók nem voltak élesen elkülönítve. A boltokat gyakran a lakóépületek földszintjén helyezték el, így az üzleti élet a mindennapok közvetlen közelében zajlott. Az üzlet és a lakótér együttes jelenléte szoros kapcsolatot teremtett a közélet és a magánélet között.

A palazzók, a reneszánsz és korabeli városok meghatározó épületei egyaránt tükrözték az ókori római építészet hagyományait és az új kor szellemiségét. Az épületek kettős funkciót láttak el: egyszerre szolgáltak a gazdag családok lakhelyeként és a város gazdasági életének részét képező üzlethelyiségek otthonaként. A földszinten elhelyezett üzletek és a felettük található lakórészek térbeli elrendezése hozzájárult a város morfológiájának dinamikus kialakulásához. Az üzletek elhelyezése a paloták földszintjén gazdasági előnyt nyújtott a tulajdonosok számára, hiszen a helyiségek bérbeadása jelentős kiegészítő jövedelemforrást jelentett, ezzel párhuzamosan a társadalmi keveredést is elősegítette, mivel az utcai üzletek közvetlen kapcsolatban álltak a városi élettel. A belső udvar időnként félig nyilvános térként is működött, lehetővé

téve, hogy a városi élet résztvevői bepillantást nyerjenek a palazzo belső világába. Az üzletekkel rendelkező paloták tehát egy sajátos városi erődtímként funkcionáltak, amelyek egyszerre kínáltak privát autonómiát a családoknak és nyitottságot a város gazdasági életére. Az épületek jellemzően négy-hat emelet magasak voltak, és homlokzatukon általában két ajtó vagy egy ajtó és egy kirakat helyezkedett el. A lépcső elhelyezése változó lehetett: olykor az üzlethelyiségben kapott helyet, míg más esetekben az üzlethelyiségen kívül, az előcsarnok részeként. Amennyiben a lépcsőt a homlokzathoz közelebb helyezték el, akkor a földszint könnyebben függetleníthető volt az emeleti lakótérektől, így az üzlethelyiséget teljes mértékben önálló funkcióval láthatták el. Ezzel szemben, ha a lépcső mélyebben helyezkedett el az épületben, az átjárást az előlő helyiségen keresztül kellett megoldani, amely így közvetlenebb kapcsolatot eredményezett a lakók és a vásárlók között, de szintén lehetőséget kínált a tér sokféle felhasználására.

A római és a későbbi középkori építészeti formák továbbéltek az európai városépítészetben. Az Angliában és Észak-Európában elterjedt, hosszú, keskeny telkeken álló kereskedőházak vagy sorházak alapvetően római eredetű térszervezési megoldásokat tükröztek, ahol a földszinten elhelyezkedő üzlethelyiségek és a fölötté található lakások egy egységet képeztek. A lübecki kereskedőház egy ilyen jellegzetes típus Észak-Németországban. Lübeck, mint a Hanza-szövetség központja, gazdag kereskedelmi hagyományokkal rendelkezett, és ez az épülettípus a középkori és kora újkori kereskedők igényeihez igazodott, ötvözve a lakó- és raktárfunkciókat. A lübecki kereskedőházak jellemzően keskeny, de mély telkeken épültek, az utcafrontra merőlegesen helyezkedtek el, hogy a városi tér optimális kihasználását szolgálják. Az épületek gyakran három-öt emeletesek voltak, és az alsó szinteken raktárak, valamint üzlethelyiségek kaptak helyet, míg a felsőbb szinteken a kereskedőcsalád lakóterei helyezkedtek el. A kereskedőházak tipikus elrendezése magába foglalta a belső udvart is. Ez az udvar fontos szerepet játszott az áruk be- és kirakodásában, valamint a belső logisztikai folyamatok lebonyolításában. Az udvaron keresztül szállították az árut a raktárakba, amelyek általában az épület alsó szintjein helyezkedtek el. Az épület földszintje közvetlen kapcsolatban állt az utcával, itt helyezkedtek el a boltok, amelyek nyitott kapualjakkal és boltívekkel csalogatták a vásárlókat. Az utcafronti üzlethelyiségek, a belső udvar és a raktárak közvetlen kapcsolata lehetővé tette a gyors kereskedelmi tranzakciókat, és hozzájárult a város kereskedelmi életének intenzitálásához. Az utcai életbe való bekapcsolódás, a belső udvar logisztikai funkciói és a lakótér elköltöztetése olyan struktúrát hoztak létre, amely a kereskedelem, a lakhatás és a városi közösségi élet igényeit egyaránt kielégítette.

A Holland Birodalomban a csatornák mentén kialakult kereskedőházak hasonló mintára jöttek létre. A 17. században a Birodalom és Amszterdam gyors fejlődése azt eredményezte, hogy a város központja aktív kikötővé vált, ahol az áruk forgalma és a kereskedelem mindennapos volt. A csatornák rakpartként szolgáltak, ahol a be- és kirakodás folyt, szoros kapcsolatban állva az utcára nyíló üzletházakkal. A város ezen területein az utcai tevékenységek és a boltok használata közötti átmenet elmosódott, mivel az üzletek gyakran kiterjedtek az utca terére, és fordítva, az utcai élet is része volt az üzletek működésének.

Ázsia

Ázsiában is legalább ezer éve létezik a shophouse épülettípus, bár sok ókori városban eleinte elkülönítve voltak a kereskedelmi és lakónegyedek, fokozatosan elkezdtek keveredni a funkciók és kialakultak a vegyes használatú épületek.

Dél-Kínában a huszadik század előtt létesült vegyes funkciójú épületek az utcafront felé üzlettel nyitottak és a család – aki üzemeltette őket – mögötte vagy felette lakott. A tető meghosszabbításával nyitott árkádokat alakítottak ki az üzlethelyiség előtt, amik az üzlettér meghosszabbításaként, átmeneti térként szolgáltak. A lakótérbe vezető lépcső, mélyen az üzlethelyiségben helyezkedett el, így a családtagoknak át kellett haladniuk a bolt terén, hogy eljussanak a hátsó vagy a felső lakórészekhez. Ez az elrendezés azt jelentette, hogy maga az üzlethelyiség nemcsak kereskedelmi funkciót töltött be, hanem a család fő "lakószobájaként" is szolgált, ahol mindennapi életük zajlott. Ezzel az üzlet tere a publikus és a privát tér közötti határokat elmosa, lehetővé téve a lakhatási és kereskedelmi funkciók integrációját és a városi élet közvetlenségét.

Thaiföldön a hagyományos faházak a belső és külső terek, valamint a nyilvános, félig nyilvános és magánterület közötti határok elmosódásával mutatták meg térbeli kétértelműségüket. A járdán lévő terület bár magántulajdonnak számított, annak a közhasználat célját kellett szolgálnia. Ez a megközelítés lehetővé tette, hogy a közterület a városi élet szerves részévé váljon, ahol a kereskedelem és a magánélet harmonikusan összefonódjon.

A szingapúri shophouse hasonló módon a város jellegzetes építészeti formái közé tartozik, mégpedig amiatt, hogy a házak alsó szintje, ahol az üzletek találhatóak, mindig vissza vannak húzva, ezzel egy boltíves fedett-nyitott teret alkotva a hely előtt.

Japánban a machiya, a hagyományos városi lakóházak és boltok egy épületben történő integrációja hosszú múltra tekint vissza. A 12. században a hatalom az arisztokrácia kezébe került, akik támogatták a kézművesek és kereskedők közösségeit, így a városi kereskedelem fokozatosan elterjedt. A machiya korai formái a nagy villákat körülvevő falakban jelentek meg. A hagyományos kiotói machiya hosszan elnyúló, keskeny ház, amely legfeljebb kétszintes, és rövid oldalfalával párhuzamos az utcával. Az épület elrendezése sorházszerű: szobák és belső udvarok sorozata található benne, és egy oldalsó folyosó végighúzódik az egész épületen. A japán építészetben jellemző térbeli folyékonyság, a kültér és beltér szoros kapcsolata itt is megfigyelhető. A térszervezés során az utcafronton nyitott vagy zárt üzlethelyiségek voltak. Ezek az elcsúsztatható vagy eltávolítható paravánokkal ellátott helyiségek lehetőséget adtak az áru bemutatására és az utcával való közvetlen kapcsolatára. A belső terek közötti rugalmasságot a paravánok biztosították, amelyek lehetővé tették a helyiségek funkcionális átrendezését. Ezáltal az üzlethelyiség éjszaka könnyen átalakíthatóvá vált lakó- vagy alvóterekké, napközben pedig a kereskedelem színterévé. A machiya társadalmi szempontból is strukturált: a privát tér a főbejáratától való távolság növekedésével nőtt. A látogatók különböző fokú hozzáféréssel rendelkeztek a ház egyes részeihez. A kereskedelem és lakhatás közötti szoros kapcsolat, valamint a rugalmas térhasználat hozzájárult a városi élet dinamikájához, ahol az utcai és a privát tér szinte fizikailag fonódott össze. A machiya homlokzatán az üzlethelyiség jellegét az épület előtti paravánokon finoman jelezték, és az adott bolt típusától függően különböző stílusok alakultak ki. Például a rizsboltokban durva, befejezetlen felületű fa rácsokat használtak, míg a teaházak esetében finomabb, szorosan elhelyezett rudakból álló rácsokat alkalmaztak. Ez az építészeti megoldás lehetővé tette a boltházak számára, hogy a városi kereskedelem és a magánélet dinamikus keverékét képviseljék, és a kereskedelmi funkciók rugalmas átmenetét a mindennapi élet szerves részévé tegyék.

*"A japán építészetben a tér átmeneti egységekből áll. Minden egység lényegében hídként szolgál az előtér és a mélyebb belső tér között, és a tér ilyen egységek sorozatából áll, mint egy láncszemek. Végtelenül képlékeny."*²

² Takeshi Nakagawa: The Japanese House: In Space, Memory, and Language

A lakó- és kereskedelmi épületek átalakulása a 19. században mint az ipari urbanizáció hatásai

A 19. század folyamán az urbanizáció felgyorsult, ami jelentős átalakulásokat eredményezett a városi építészetben és a lakhatás szerkezetében. Egyre több munkás és ipari alkalmazott költözött be az újonnan kialakuló városrészekbe. Ez új épülettípusokat hozott létre, amelyek már nem csupán családi vállalkozásoknak és kisüzleteknek adtak helyet, hanem a városi élet és a társadalmi rétegződés sokszínűségét tükrözték.

A 19. századi párizsi bérházak olyan építészeti megoldásokat vezettek be, amelyek kielégítették az ipari város növekvő lakosságának igényeit. Az új bérházak többalakos épületek voltak, amelyek az utcafrontra szerveződtek, gyakran egy udvar körül. Az utcáról zárt kapun keresztül lehetett bejutni, amelyet általában két oldalán üzletek szegélyeztek. Az üzletek a lakóépületek aljában helyezkedtek el, így biztosítva az aktív utcaképet és a mindennapi élet kényelmét. Az épületek belső szerkezete a társadalmi osztályok közötti különbségeket is tükrözte. Az alsóbb emeleteken, amelyek a legmagasabb bérleti díjjal rendelkeztek, a gazdagabb családok laktak, míg a felsőbb szinteken az olcsóbb lakások voltak találhatóak, ahol általában a szegényebb rétegek éltek. Az ilyen bérházak lehetőséget nyújtottak a társadalmi keveredésre, hiszen egy épületen belül különböző társadalmi rétegek élhettek együtt. A különböző típusú üzletek és szolgáltatások, például élelmiszerboltok, kávézók és iparosok műhelyei, hozzájárultak az utcák élhetőségéhez és a városrészek gazdasági stabilitásához. A 19. századi és korai 20. századi városok – például Párizs, Bécs, Berlin és Budapest – lakó- és kereskedelmi funkciókban gazdag, esztétikailag is vonzó városrészekkel rendelkeztek. A városlakók mindennapi életének részei voltak az utcafronti üzletek, a belső udvarok, a lépcsőházak és a közösségi terek, amelyek lehetőséget nyújtottak a találkozásokra és a társadalmi kapcsolatok kiépítésére. Az ilyen városi térhasználatot az iparosodás és a társadalmi mobilitás formálta, és az építészet rugalmas megoldásokkal válaszolt az új kihívásokra.

A New York-i boltházak a 19. század során szintén olyan lakás- és üzlettípusok fejlődését tükrözik, amelyek egy épületen belül kombinálják a kereskedelmi és lakófunkciókat. Az épületek gyakran megtartották eredeti szerkezetüket, miközben különböző funkciókat láttak el, ezáltal lehetővé téve az alkalmazkodást a gazdasági környezet változásaihoz anélkül, hogy a városi szerkezet alapvetően megváltozott volna.³

³

Howard Davis: Living Over the Store: Architecture and Local Urban Life, 2012, Routledge

2. Kereskedelem tereinek átalakulása

A városi terek történetében a kereskedelem folyamatosan meghatározó szerepet játszott, azonban a kereskedelem tereinek átalakulása dinamikus leköveti az árutermelő társadalom változásait. Az üzletek, piacok és bevásárlóközpontok architektúrája az idők folyamán folyamatosan alkalmazkodott a gazdasági körülményekhez, fogyasztói szokásokhoz és technológiai fejlődéshez, ami új típusú térhasználatokat eredményezett.

A tizenkilencedik században a nagyvárosok kereskedelmi negyedei még szoros kapcsolatban álltak a kézművesiparral és a termelőtevékenységgel.¹ Ahogy a shophouseokról szóló fejezet taglalja, a boltok gyakran a tulajdonos lakásához voltak kapcsolva, és a kereskedelem, a munka és a családi élet szinterei összefonódtak. Ezzel szemben a huszadik század második felében a kereskedelmi terek egyre inkább elkülönültek a lakófunkcióktól, és a modernizáció során számos új tipológia jelent meg, például az áruházak, bevásárlóközpontok és hipermarketek. Ezek a terek a fogyasztói társadalomra és a tömeges áruforgalomra lettek optimalizálva, ami zónásan elkülönítette a kereskedelmet és a lakhatást.

Walter Benjamin szerint² a kapitalizmus kialakulásával a városok belső tereinek szerkezete átalakult, az új kereskedelmi formák pedig jelentős hatást gyakoroltak a városi szövetre. Benjamin a tizenkilencedik századi Párizs passzázsait – üvegtetős bevásárlóutcait – a modernitás jelképének tekintette, melyek az árutermelő társadalom kezdetét és a fogyasztói kultúra felé való elmozdulást reprezentálták. A passzázsokban megjelenő üzletek a luxuscikkek, szuvenírek és egyéb áruk széles választékát kínálták, miközben a vásárlás élménye az esztétikai befogadás részévé vált. Azáltal, hogy a passzázsok "álomszerű tereként" jellemezte őket. Benjamin arra is rávilágított, hogy a fogyasztás folyamata nem csupán gazdasági cselekvés, hanem társadalmi és kulturális élmény is.

A huszadik század végére a bevásárlóközpontok uralmuk alá vették a kereskedelem tereit, kiszorítva a hagyományos városi piacokat és utcai portálokat. Ezek az új, zárt terek hatalmas parkolókkal és üzletek sokaságával már nem kapcsolódtak szervesen a város szövetéhez, hanem inkább önálló entitásként léteztek.

Ez az elszigetelődés a kereskedelmi terek fokozatos szétválasztását eredményezte a városi közösségi élettől, és előrevetítette az autópályák mentén kialakuló kereskedelmi parkok megjelenését.

A 21. század elején a globalizáció és a digitalizáció újabb kihívás elé állította a kereskedelmi terek fejlődését. Az online vásárlás térnyerésével sok hagyományos bolt küzd az életben maradásért, miközben az áruházak, bevásárlóközpontok és üzletláncok sorra zárnak be vagy alakulnak át. A korábban sikeresnek bizonyult kereskedelmi épülettípusok elavulnak, és a funkcionális átalakulás elkerülhetetlenné válik.

Ezek közé tartozik a shophouse, aminek évszázadokon át kiemelkedő szerepe volt a városi közösségek fenntartásában. Az üzlethelyiségek különböző módokon próbáltak reagálni a kihívásokra. Sok helyen a hagyományos kiskereskedelem helyét új fogyasztói terek, például gyorséttermek vették át. Bár ezek az új funkciók egy ideig működőképesnek tűntek, valójában ugyanazt a kapitalista fogyasztói rendszert erősítik, mint a bevásárlóközpontok, és nem járulnak hozzá a városi élet dinamizmusának megőrzéséhez. Ma már egy McDonald's-ban sem kell feltétlenül személyes kapcsolatba lépni valakivel, mert egy digitális kijelzőn keresztül is leadhatjuk a rendelést.

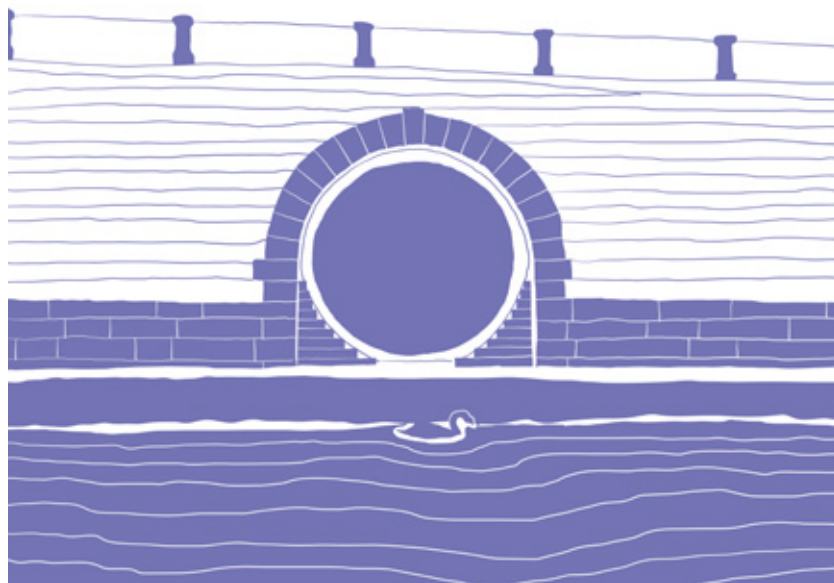
Ahhoz, hogy a városi élet és a közösségek megmaradhassanak, fontos lenne, hogy ezek földszinti terek, ha úgy tetszik városi tartalékok új, közösségközpontú funkciókat kapjanak. Ez a változás jelentős lépés lenne a kapitalista fogyasztói modell meghaladásában, és egy fenntarthatóbb, közösségközpontú városi jövő felé vezetne. E megoldások célja, hogy a városi szövetbe új életet lehelyenek, és közösségi találkozóhelyekké váljanak, újra teret adva a társadalmi keveredésnek.

¹ N. Kósa Judit: Nagykorút - Történelmi séta Pest főutcáján, 2022. Városháza kiadó
² Walter Benjamin: Párizsi árkádok, 1982

3. Új funkciók régi terekben

Az utóbbi időkben van példa ezeknek a tereknek itthon és világszerte az újraértelmezésére. Ebből néhányat, ami valamilyen aspektusában kiemelkedő az alábbiakban bemutatok.

Storefront for Art and Architecture - Steven Holl és Vito Acconci 1993

A Storefront for Art and Architecture egyedi, kísérletező építészeti megoldása miatt különösen izgalmas, melyet a közterek és a magánterek határainak újragondolására ösztönözött. A New York-i galéria úttörő szerepet játszik az építészet, a művészet és a társadalom kapcsolatainak vizsgálatában. Ennek a gondolatnak építészetbe való átültetését Steven Holl és Vito Acconci végezte 1993-ban, mégpedig úgy, hogy a galéria frontját mozgatható, variálható panelekből alakították ki. Ezek a panelek különböző pozíciókba állíthatók, ezáltal az utcafrontot folyamatosan átalakítják, nyitottá, illetve zárttá téve a belső teret. Ez a dinamikus homlokzat nemcsak vizuális értelemben vonzó, hanem meg is változtatja az utca és a belső tér közötti átmenetet, az "utcáról való behívás" és a részvétel érzését keltve. Ez a hozzáállás arra ösztönzi a járókelőket, hogy spontán módon kapcsolódjanak be a galéria életébe, így a Storefront egyszerre működik kültéri és beltéri közösségi térként, ahol a galéria területe „lány él”-e miatt részévé válik az utca életének.¹

Prágai Rakpart - petrjanda/brainwork 2019

A prágai rakpart (Rašínovo nábřeží) felújítása az utóbbi évek egyik kiemelkedő városfejlesztési projektje, amely a város egyik legforgalmasabb folyóparti területét tette újra élhetővé és közösségi szempontból vonzóvá. A felújítás célja az volt, hogy a rakpart a helyiek és a turisták számára is egyaránt elérhető, élményszerű közösségi térré váljon. A rakpart boltíveiben galériákat, kávézókat, nyilvános illemhelyeket és egyéb fél nyilvános helyiségek hoztak létre, amik hozzájárulnak az élénk közösségi életéhez, valamint támogatják az üzletek és kulturális funkciók keveredését, amelyek harmonikusan illeszkednek a város történelmi hangulatához. A meglévő portálok íveit kőlépcsők követik, amelyek egyfelől "lány élként" szolgálnak, ahova be lehet húzódni, le lehet ülni, másfelől a tervezők e mögé rejtették a légkondit és az árvíz szabályozó elemeket.²

¹ [https://www.stevenholl.com/project/storefront-for-art-and-architecture/\(ue:2024_11_01\)](https://www.stevenholl.com/project/storefront-for-art-and-architecture/(ue:2024_11_01))

² [https://epiteszforum.hu/a-pragai-folyopart-revitalizacioja/\(ue:2024_11_01\)](https://epiteszforum.hu/a-pragai-folyopart-revitalizacioja/(ue:2024_11_01))

- ### 3. Üres üzlethelyiségektől közportálokig. Közkörút!

A dolgozatban ezen a ponton szeretnék bevezetni egy általam alkotott fogalmat: A **Közportál** fogalmát.

A kutatás során arra jutottam, hogy Budapest Nagykörútjának jelenlegi helyzetét a **hiány** és a **bőség** kettőssége jellemzi: miközben bőségesen állnak rendelkezésre üres üzlethelyiségek, a közösségi infrastruktúra és a találkozási alkalmas terek égetően hiányoznak.

A **Közkörút** koncepciója megteremthetné a lehetőséget arra, hogy ezek az üres üzletek **Közportálokká**, budapest közösségi infrastruktúrájának részévé alakuljanak át – olyan fogyasztási kényszertől mentes közösségi helyszínekké, amelyek támogatják a helyi közösségi élet fellendülését, és visszahozzák a szint, a funkciót és az életet a Nagykörút mindennapjaiba, amilyen egykoron a kiskereskedelem aranykorában volt.

MI A KÖZPORTÁL?

- KÖZÖSSÉGI INFRASTRUKTÚRA BUDAPESTEN
- HÁLÓZAT
- ÚJRAHASZNÓSÍTTA AZ ÜRES ÜZLETHELYISÉGEKET
- ELŐSEGÍTI A TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓT
- FÜGGETLEN KÖRNYEZET KULTURÁLIS INTÉLMÉNYEKSEL
- BÁRKI SZABADON HASZNÁLHATÓ
- FEDEK ÉS FÜTŐT
- INGYENES
- SZORAKOZTATÓ
- A NAGYKÖRÚT NAPPALI SZOBÁI
- BARÁTSÁGOS
- BEFOGADÓ
- BARÁTI TALÁLKOZÓK HELYSZÍNE
- ÚJ BARÁTSÁGOK KEZDETE
- GYEREKBARÁT
- FEJŐT BARÁT
- IDŐSBARÁT
- FÜGGETLEN KÖRNYEZET ÜZLETEKKEL
- FENTARTHATÓ

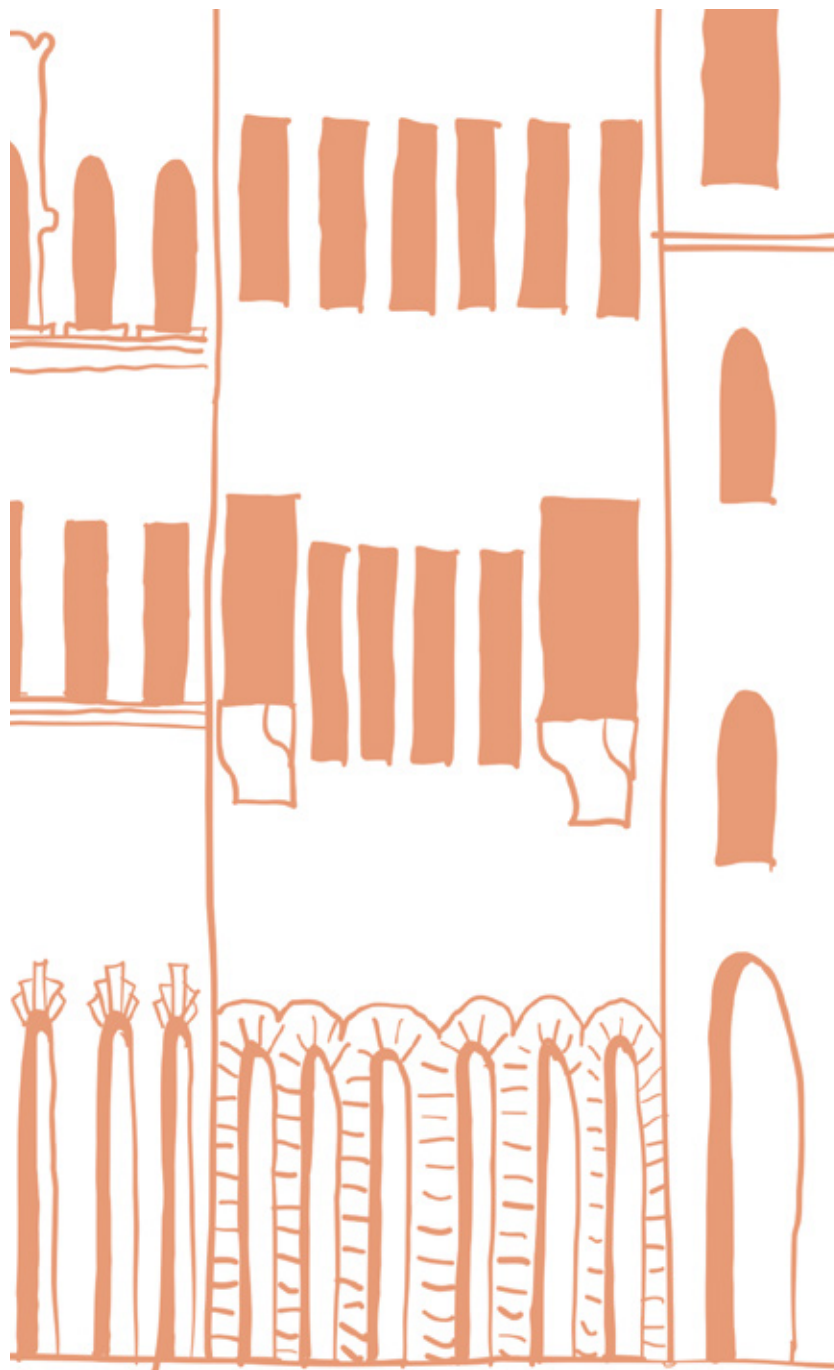
1. Közvéce hálózattól, mosdónak használt kapualjakig

A Nagykörút mára a budapesti városi élet egyik paradoxonává vált: egykor étellel teli főútvonal volt, ahol a kereskedelem, a kulturális pezsgés és a közösségi infrastruktúra természetes módon ötvöződött. Az utóbbi évtizedekben azonban a Nagykörút sokak szemében inkább a minőségi városi helyek és terek hiányának szimbóluma lett, melyen az elhanyagolt kapualjak és a szemmel látható hanyatlás tükröződik.¹

A körút mentén szinte teljesen hiányzik a közösségi infrastruktúra²: nincsenek ingyenesen használható közvécek, nyitott és nyugodt közösségi terek, ahol az emberek megpihenhetnének, anélkül hogy fogyasztásra kényszerülnének. Ez a hiány egyre inkább elidegeníti a lakosokat a várostól, és táplálja a Nagykörút környezetének leépülését. Amennyiben léteznek közösségek a körút mentén, esélyük sincs megélni az együttlétet helyben, mert nincs hozzá megfelelő közösségi infrastruktúra.

A közvéce hálózat hiánya például különösen égető probléma. A világ nagyvárosaiban alapvető közszolgáltatásként elérhető közvécek Budapesten ritkán és kiszámíthatatlanul állnak rendelkezésre, ami jelentős kényelmetlenséget okoz mind a helyiek, mind a látogatók számára. Különösen érdekes ez annak tükrében, hogy a Nagykörúton már nem sokkal a kiépítése után, az 1900-as évek elején is volt működő hálózat, ami aztán hosszú évek üzemeltetési nehézségei után a 2000-es évek elején végleg bezárt és, ahogy az lenni szokott, az infrastruktúra épületeit elbontották vagy privatizálták. Ezek a hiányzó elemek – mint például az ivókutak, fedett és nyitott pihenőhelyek és nyilvános mosdók – alapvetőek lennének ahhoz, hogy a városi környezet élhető és befogadó legyen mindenki számára. A Nagykörút jelenleg hiányolja ezeket a funkciókat, és emiatt nehézkessé vált a városlakók számára annak élvezete.

Ezek a hiányosságokon túl az óriási autósforgalom is súlyosbítja a helyzetet. A Nagykörút forgalmának intenzitása és a gépjárművek dominanciája nemcsak a levegőt terheli, hanem elvágja az utcától az embereket is. Az autósforgalom zaj- és légszennyezése elriasztja a gyalogosokat, és akadályozza, hogy a körút szabad terei a jelenlegi formában az emberek találkozási helyévé válhasson.

¹ <https://hirtv.hu/ahirtvhirei/haldoklik-a-pesti-nagykorut-45-uzlet-zart-be-a-blahatol-a-boraros-terig-2531014> (ur:2024_11_01)
² <https://avm.merce.hu/2021/02/05/vegigjartuk-budapest-osszes-kozvecejet/> (ue:2024_11_01)

2. Pezsgő fő utcától használt GSM-ig

Pezsgő fő utca

Budapest a tizenkilencedik században gyors ütemű növekedésnek indult, ez indokolta a városi tengely létrehozását, amely kapcsolatot teremt a város különböző részei között, és egyúttal helyet biztosít az egyre növekvő lakosságnak. Az egyik korai elképzelés Reitter Ferenc nevéhez fűződik, aki 1860-ban javaslatot tett egy városi csatorna kialakítására a Nagykörút vonalán. Bár a terv korszerűnek számított, akadtak ellenzői is.

Végül a kritikai hangok és pénzügyi akadályok hozzájárultak ahhoz, hogy elvetették a csatornaépítés ötletét, és helyette 1871-ben bécsi mintára a város belső részeit övező körgyűrűként való kialakításra esett a választás. Az építkezés a következő két évtized során fokozatosan haladt, és 1896-ra, a millenniumi ünnepségek idejére valósult meg teljes egészében. Az útvonal a Jászai Mari tértől indult, majd a város középső részén keresztül haladva egészen a Boráros térig ért el, szimbolikus és gyakorlati összekötő szerepet játszva a városrészek között, több sávot sugárutak eredményezve, amelyet fasorok és széles gyalogos járdák szegélyeztek. A Körút mentén épült bérházak, kereskedelmi és kulturális egységek a környék gazdasági fejlődésének motorjává váltak, a századfordulótól kezdve különösen a polgári réteg és a városi középosztály találkozási helyei voltak. A földszinteken különféle áruházak, butikok és szaküzletek kínáltak minőségi árukat, míg a kávéházak és mozik kulturális és társadalmi események központjaiként működtek. A New York kávéház vagy az Abbázia, az irodalmi és művészeti élet központjává váltak, ahol művészek gyűltek össze, hogy eszmét cseréljenek vagy alkossanak. polgárok napközijeik voltak – hivatkozik rájuk Saly Noémi, ami nagyon erősen kifejezi a kornak a publikus-félpublikus terekhez való viszonyát. Palotáinak historizáló stílusa hamar avítottá vált.

A modernizálás érdekében a haladó szellemű portáltulajdonosok építészeket kértek fel, hogy a kirakatokat és belső tereiket az új modern stílus mentén alakítsák át. Ugyanis ezek elsődleges kapcsolódási pontok voltak a köztér felé, nem csupán a kereskedelmi tevékenység tereit határozták meg, hanem az utcai látványt is. Ilyen kiemelkedő alkotás az ERMA kézimunkaüzlet a Teréz körút 2-4. szám alatti portál. Az üzlet Rákos Pál építész és Székely Béla építőmester közreműködésével valósult meg, és egyedi kialakításával emelkedett ki a körút többi portálja közül.¹

Leépülés korszaka

Az első csapás alig pár évtizeddel a körút elkészülte után a kisebb, olcsóbb árukra szakosodott boltokra, a Corvin áruház 1925-ös megnyitása volt. Azonban a szaküzletek, amelyek rendelkeztek egy bejáratott ügyfélkörrel és egyedi kínálattal, továbbra is fennmaradtak, és képesek voltak alkalmazkodni a változó körülményekhez.

A második világháború alatt Budapest súlyos károkat szenvedett, amiben a Nagykörút sem maradt érintetlen. A bombázások és az utcai harcok során számos épület megsérült vagy megsemmisült. A háború utáni újjáépítés az anyagi források hiánya miatt gyakran csak a legszükségesebb javításokra korlátozódott, így az épületek sok helyen veszítettek korábbi eleganciájukból és esztétikai értékükből. Majd éppen csak összekaparta magát az ország, Budapest és vele együtt a Nagykörút, amikor az 1956-os forradalom újabb komoly károkat okozott. A szocialista időszakban a városvezetés ideológiai alapon és központilag irányította Budapest átalakulását. Az államosítás következtében a magántulajdonban lévő üzleteket állami kézbe vették, és sokszor új funkciókat kaptak. A Nagykörúton korábban jelen lévő kisvállalkozások, szaküzletek és kávéházak helyét állami kereskedelmi egységek és állami vállalatok irodái vették át. Ez a változás nemcsak a kínálatot alakította át, hanem a körút társadalmi és kulturális szerepét is megváltoztatta. Ezek azonban nem mindig fordítottak elegendő figyelmet az épületek fenntartására és korszerűsítésére, így a körút arculata fokozatosan romlott.

Szintén hozzájárult a körút átalakulásához, hogy a városfejlesztési politika a közlekedésre nagy hangsúlyt fektetett. Ennek következtében a Nagykörút fontos útvonallá vált, amelyet a villamosvonalak és az egyre növekvő gépjárműforgalom uralt. Ezzel párhuzamosan az üzletek és vendéglátóhelyek lassan veszíteni kezdtek a vonzerejükből, az épületek állapota pedig fokozatosan romlott.

A rendszerváltás után a piacgazdaság megjelenésével ugyan rövid fellendülés következett be, de az ingatlanpiaci spekuláció és a nagy belvárosi bevásárlóközpontok megjelenése új kihívások elé állította a körutat. Az ezredforduló után a Nagykörút számos földszinti portálja kihasználatlanul maradt, és a korábbi pezsgő kereskedelmi élet eltűnt. A körút modernkori problémái részben az elhibázott várospolitikai döntések, részben a gazdasági változások következményei.²

3. Üres üzlethelyiségektől közportálokig. Közkörút!

A Közportálok célja, hogy a városi élet mindennapi színtereivé váljanak – hasonlóan ahhoz, ahogyan egykor a shophouse-ok földszintjei alakították a kereskedelmi és társadalmi teret.

Howard Davis írásából világossá vált, hogy a shophouse-ok sikerének egyik titka az volt, hogy az üzemeltetők gyakran a helyszínen éltek, a családi élet és az üzleti tevékenység szoros egységben létezett. A modern városi környezetben ez már nem feltétlen reális, a Közportálok hosszú távú működése szempontjából elengedhetetlen a helyi intézményekkel való szoros kapcsolat kialakítása. A környék kulturális, oktatási vagy egyéb jól működő intézményeivel kialakított kapcsolatrendszer stabilitást és visszatérő látogatói kört biztosíthat, ami fontos a stabil fenntarthatóságához.

A Közportálok emellett kedvező alapot adhatnak a Körüti közösségi élet gazdasági fellendüléséhez is: bár ezek a terek alapvetően fogyasztási kötelezettségtől mentesen működnének, a közvetett forgalom és látogatottság növekedése pozitívan hatna a környező üzletekre és szolgáltatásokra, növelve azok forgalmát és bevételeit.

Minden egyes tér – legyen az a színházi nappali, zenei, művészeti, közösségi konyha, filmes vagy tanuló nappali – nemcsak a környék igényeire reflektál, hanem arra is, hogy a városlakók közösségi élményeket élhessenek meg a fogyasztási kényszere nélkül.

A kisebb, egymással kapcsolódó helyszínek révén a Nagykörút újra a város dinamikus részévé válhat, ahol az emberek időzhetnek, tanulhatnak, művelődhetnek, és kapcsolatokat építhetnek.

Ahhoz, hogy a Közportál hálózat sikeresen működjön, építészeti kialakítása különösen meghatározó, és számos kritikus tényezőt foglal magában, amelyeket Jan Gehl munkássága, valamint hazai és nemzetközi példák egyaránt inspirálnak.

Gehl könyvében kiemeli a „soft edge” koncepció fontosságát, amely a homlokzatok és a közterek közötti átmenetek kialakítására fókuszál. A nyitott, átlátható és különösen hívogató homlokzatok élő, aktív közterekké válhatnak, amelyek támogatják az emberek közötti spontán kapcsolódást, ezáltal gazdagítva a közösségi életet.

A Közportálok tervezésénél tehát alapvető, hogy a homlokzati zóna rugalmas és nyitott legyen, megteremtve a belső tér és az utcafront közötti átmenet lehetőségét. Nagy üvegfelületek, variálható szerkezetek és könnyen mozgatható elemek segítik, hogy a látogatók minimális erőfeszítéssel beléphessenek a térbe, sőt ösztönözve legyen a belépésre. Ezek a helyek nem csupán funkcionális városi „szobákként” szolgáljanak, hanem szervesen illeszkedjenek a közterekhez, ahol a belső és külső terek összefonódása új energiát hoz a városi környezetbe.

Emellett elengedhetetlen a megfelelő számú ülő-, álló- és sétálóhely biztosítása, mind kint, mind bent. Ahogyan Gehl is hangsúlyozza, ezek a homlokzat menti helyek különösen izgalmasak, hiszen ez az a zóna, ahol az emberek már nem kint, de még nem is bent tartózkodnak.

A belső térnek kényelmesnek, hívogatónak és jól funkcionálnak kell lennie. Az anyaghasználatban kiemelt szerepe kell legyen a környezettudatosságnak és a fenntarthatóságnak, hiszen ezek a helyek szabadon hozzáférhetők mindenki számára, így edukatív funkciót is ellátnak. A tudatos anyaghasználat nemcsak a hosszú távú fenntarthatóságot támogatja, hanem a látogatókat is ösztönzi a környezettudatos szemlélet elsajátítására.

Mindegyik Közportál egyik fontos eleme az ingyenes illemhely, amely könnyen megközelíthető, ugyanakkor úgy helyezkedik el, hogy a látogatónak keresztül kell haladnia a téren és legalább vizuális kontextusba lépnie a benti térrel, így teremtve lehetőséget arra, hogy ott maradjon egy kicsit, és akár spontán találkozások is kialakulhassanak.

A hagyományos közösségi helyszínek mellett a Nagykörút mentén sorakozó közportálok olyan városi hálózatot lehetnének képesek alkotni, amely mindenki számára elérhető és megközelíthető. Ahogy a látogatók egyre több helyszínen találkoznak ezekkel a funkciókkal, a Nagykörút új életre kelhet, szoros kapcsolatot teremtve a város különböző lakói között, és ösztönözve a mindennapi használatot.

Ez a bőség nem csupán a terek mennyiségét jelentheti, hanem a kínált lehetőségek változatosságát is: a különböző profilú közportálok számos érdeklődési körre és élethelyzetre kínálnának megoldást, legyen az szabadidős tevékenység, kulturális élmény, tanulás vagy társasági összejövetel. Az üres üzlethelyiségek, amelyek egykor csupán kihasználatlan térként álltak, így aktív és hasznos elemeivé válhatnak a város szövetének, elősegítve a városi tér újraértelmezését és újragondolását.

Mindezeket a szempontokat összegezve, a Nagykörúton kialakítandó Közportáloknak olyan hálózatot kell alkotniuk, amely egyszerre támogatja a helyi közösségi életet, fenntarthatóan működik, és vonzó, integrált városi tereket biztosít mindenki számára. A siker titka abban rejlik, hogy képesek legyenek a modern városi igényeket a régi kereskedelmi térhasználat erényeivel ötvözni, amit a portálok építészeti kialakításának is tükröznie kell.

A nagykörút nagy léptéke miatt kisebb részekre tagolódva tudna elkezdődni a folyamat. Ehhez alaposan körbejártam többször is a Körutat és kiválasztottam hat izgalmas és érdekes helyszínt. A helyszínek jól megtervezett, változatos funkciókkal rendelkező Közportál-hálózat kiindulópontjaként szolgálhatnak, összekapcsolva a Nagykörút különböző pontjait a helyi intézményekkel, és a közösségi infrastruktúra hiányára adott helyi válaszként értelmezhetők.

Szent István körút 21.: Színház nappali

A Szent István körút 21-ben található Színház nappali a Vígyszínház üzemeltetésében egyéb színházi társulatokkal együttműködve jönne létre. A tér célja, hogy elérhetővé tegye a színház világát minden érdeklődő számára, legyen szó közönségről vagy alkotókról. Mivel a nappali funkciójának része, hogy nyitott és ingyenesen hozzáférhető legyen, így a fenntartás költségeit részben a főváros fedezné, részben pedig a Vígyszínházzal és a színházi szférával kialakított partnerség segítene. Továbbá, a színház támogathatná a helyet anyagilag vagy programok és fellépők biztosításával.

A fenntarthatóság érdekében a Színház nappali együttműködne helyi vállalkozásokkal, például kávézókkal, éttermekkel, ahol a nappali látogatói kedvezményeket kaphatnak. Ezzel ösztönöznék az embereket a környék felfedezésére és a helyi üzletek támogatására. A térben kávé- és teafogyasztás is elérhető lenne, amelyek bevételi forrást jelentenének a nappali számára, miközben kellemes közösségi élményt nyújtanak.

A Színház nappali célja, hogy a színházi élményt a hétköznapiak részévé tegye, és olyan közösségi teret nyújtson, ahol az emberek közelebb kerülhetnek a művészethez, és ahol a látogatók az előadások előtt vagy után nyugodtan megpihenhetnek, beszélgethetnek. A nappali nem csupán kulturális helyszín, hanem a közösség központi találkozóhelyévé is válna, amely nyitott, sokszínű és hívogató.

Program

A Színház nappali programjának középpontjában a színházi élmények közvetlen, személyes megosztása áll. A nappali különféle művészeti eseményeknek és programoknak ad otthont:

Színházi előadások:

Kisebbségi, intim színházi előadások és improvizációs műsorok kapnak helyet, ahol helyi társulatok és színészhallgatók is felléphetnek. Az események ingyenesek, így lehetőséget adnak arra, hogy a közönség megismerhesse a színház különböző aspektusait.

Pedagógiai Műhelyek és Foglalkozások:

Színházi workshopok és foglalkozások indulnak diákoknak és felnőtteknek egyaránt. Ezek célja a színház mélyebb megismertetése, az improvizáció, a dramaturgia és a színészet alapjainak bemutatása. Az iskolás csoportok számára különösen hasznosak lehetnek ezek a programok, amelyek során a diákok játékosan tanulhatnak és fejlődhetnek.

Közönségtalálkozók és beszélgetések:

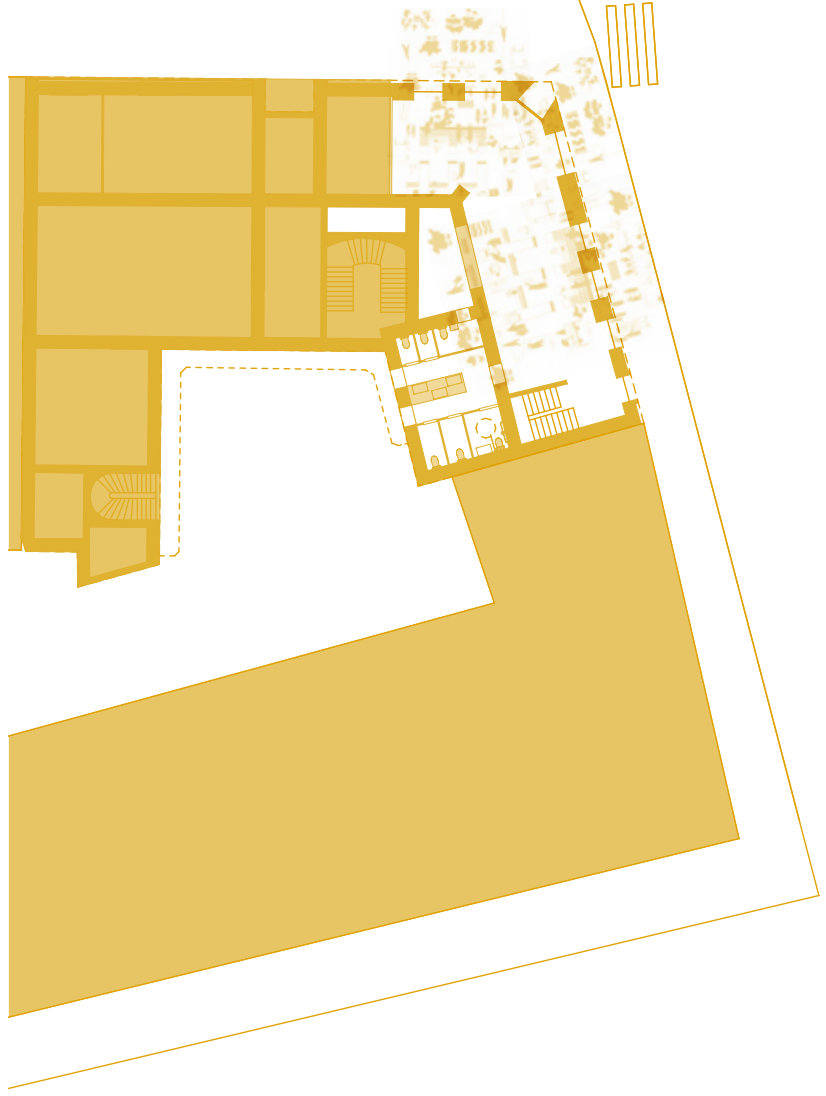
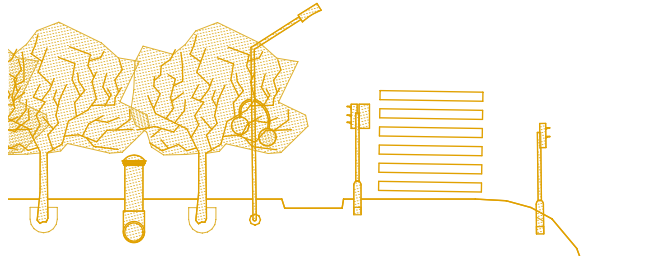
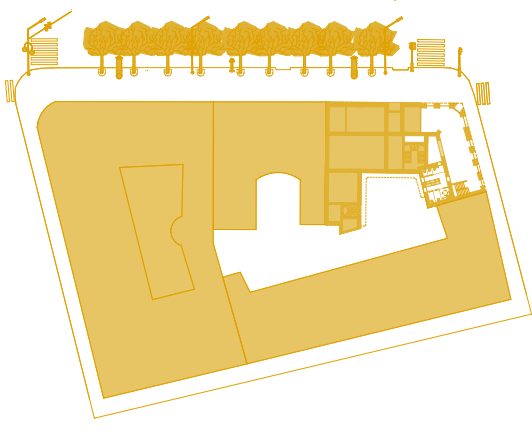
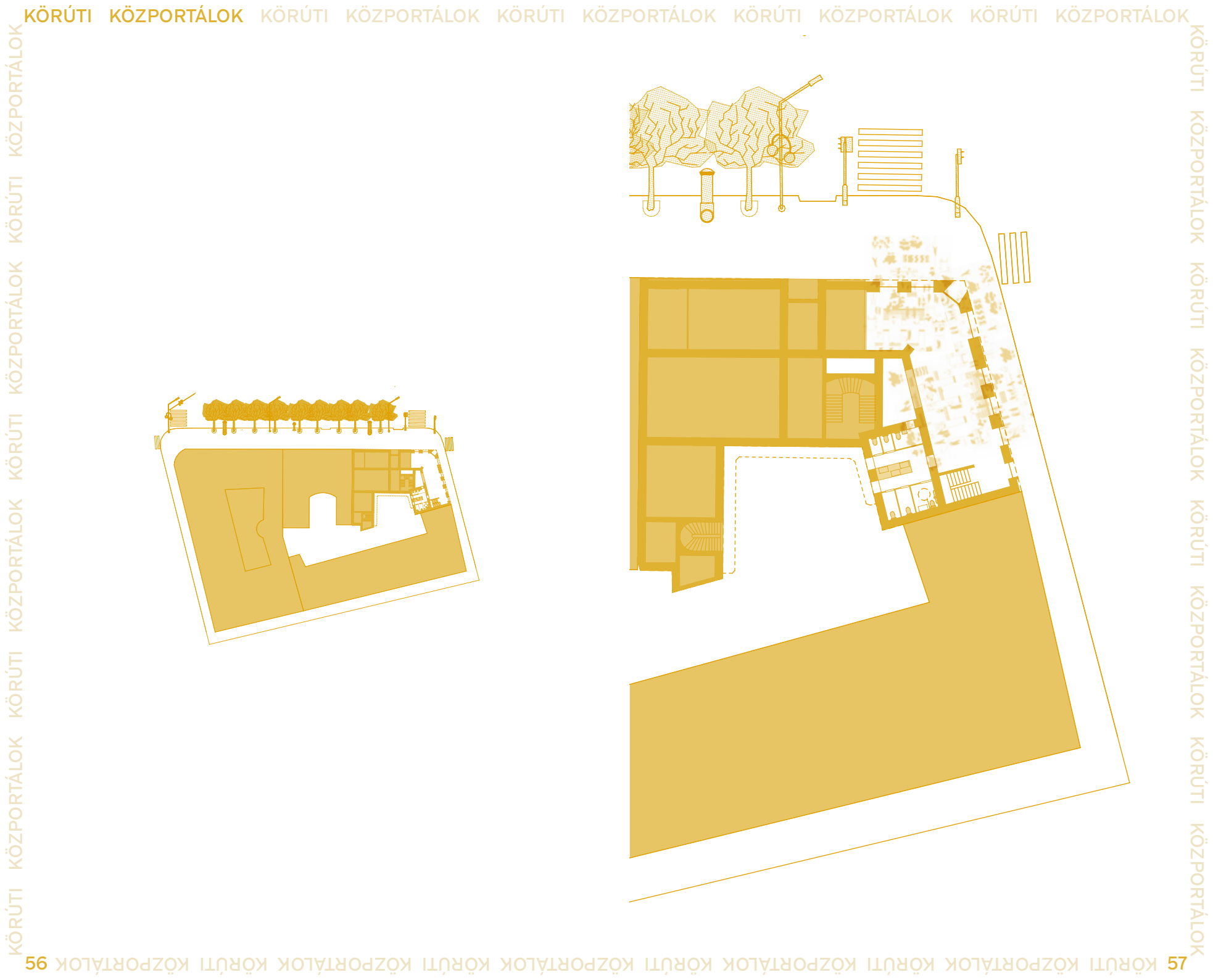
Különféle beszélgetős események, amelyek során színészekkel, rendezőkkel és alkotókkal ismerkedhet meg a közönség. A látogatók betekintést nyerhetnek a színház világába, és lehetőségük nyílik kérdezni, beszélgetni, megosztani gondolataikat.

Kreatív Olvasósarok:

Egy kis olvasósarok, amelyben színházi témájú könyvek, forgatókönyvek és drámairodalmi művek találhatók. Itt bárki elmélyülhet az irodalmi háttéranyagokban, amelyeket később az élő előadások során látottakhoz kapcsolhat.

Interaktív Térélmények:

A térben helyet kapnának interaktív kiállítási elemek is, például jelmezek, díszletek vagy színpadi kellékek, amelyeket a látogatók megtekinthetnek és közelebbről is megismerhetnek. Ezek a vizuális és tapintható élmények segítenek abban, hogy a színház világát még közelebb hozzák az érdeklődőkhöz.

Teréz körút 5.: Zenei nappali

A Teréz körút 5-ben található Zenei nappali a Zeneakadémia hallgatóival és tanáraival való szoros együttműködésben jönne létre, hogy biztosítsa a fiatal művészek számára a fellépési lehetőséget, miközben egyedi, közösségi zenei élményeket nyújt. A nappali célja, hogy ingyenes és nyitott legyen minden zenerajongó számára, és aktív kapcsolatot teremtsen a klasszikus és kortárs zene között, emellett különböző műfajok és kultúrák találkozásának adjon teret.

A Zenei nappali fenntartási költségeit részben a főváros támogatása fedezné, míg a Zeneakadémia szakmai partnerként hozzájárulna a tér fenntarthatóságához és programjainak folyamatos frissítéséhez. A koncertek és programok mellett kávé- és könnyű harapnivalókat kínáló kávézó üzemelne a helyszínen, amely hozzájárulna a tér bevételeihez, továbbá kellemes közösségi találkozóhelyet biztosítana.

A Zenei nappali célja, hogy összekapcsolja a zenét a városi mindennapokkal, olyan helyszínt biztosítva, ahol a zene mindenki számára hozzáférhető és élvezhető. A tér lehetőséget teremtene arra, hogy a látogatók kapcsolatba lépjenek a művészekkel, élőben élvezhessék a különféle zenei stílusokat, és közösségi élmények részesei legyenek. Ezáltal a Zenei nappali nem csupán koncerthelyszín, hanem a zene iránt érdeklődők központi találkozóhelyévé válik, amely inspirál, tanít és közösséget épít.

Program

A Zenei nappali programja elsősorban a zenei művészetek népszerűsítésére és a különböző közösségi formák támogatására épül. Az események ingyenesek, így széles közönség számára is elérhetővé teszik a zenei élményeket, hozzájárulva a város zenei kultúrájának gazdagításához:

Fellépési Lehetőségek a Zeneakadémia Hallgatói Számára:

A Zenei nappali külön teret biztosít a Zeneakadémia diákjainak és frissen végzett hallgatóinak, hogy rendszeresen felléphessenek. Ezáltal az ifjú zenészek lehetőséget kapnak arra, hogy szakmai közönség előtt fejlesszék előadói készségeiket, miközben a látogatók élvezhetik a magas színvonalú, friss produkciókat.

Esti Koncertek:

Az esti órákban különféle zenei koncertek kapnak helyet, amelyek széles repertoárt ölelnek fel, a klasszikustól a kortársig, a jazztől a világzenéig. A koncertek alkalmával a Zeneakadémia tanárai, vendégművészek és független előadók is felléphetnek, így a látogatók gazdag és változatos zenei programban részesülhetnek.

Közösségi Zenélések és Jamsessionök:

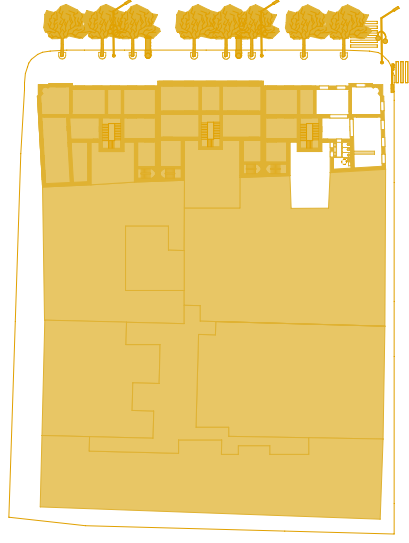
Közösségi zenélések és improvizációs alkalmak, ahol bárki csatlakozhat, aki kedvet érez a zenéléshez. Ezek a találkozók lehetőséget adnak arra, hogy a különböző háttérű emberek – amatőrök és profi zenészek egyaránt – közösen alkossanak és megosszák zenei ötleteiket. Az ilyen események szabad légkörben zajlanak, ahol az érdeklődők közvetlenül is megtapasztalhatják a zene közösségépítő erejét.

Nyitott Próbaalkalmak:

Egyes napokon nyitott próbaalkalmakat tartanak, ahol a látogatók betekintést nyerhetnek a Zeneakadémia hallgatóinak próbafolyamataiba. Ez lehetőséget ad a közönségnek, hogy közvetlen közelről figyelje meg a zenészek munkáját, és ezáltal jobban megértse a koncertre való felkészülés folyamatát.

Zenetörténeti és Ismeretterjesztő Beszélgetések:

A program részét képezik különféle ismeretterjesztő előadások és beszélgetések is, amelyeken meghívott vendégek osztják meg a zenei történelem és kultúra érdekességeit. Ezek az események hozzásegítik a közönséget a zene mélyebb megértéséhez és élvezetéhez.

Erzsébet körút 8.: Művészeti nappali

Az Erzsébet körút 8. szám alatt működő Művészeti nappali célja, hogy Budapest kulturális örökségére építve – a híres New York Kávéház szomszédságában – egy inspiráló, közösségi térként szolgáljon a művészetek kedvelőinek és alkotóinak. A nappali a kortárs művészeti életnek, kiállításoknak, irodalmi esteknek és interaktív programoknak adna otthont, ezáltal közvetlen kapcsolatot teremtve a közönség és a művészek között. A hely ingyenesen látogatható, így mindenki számára elérhető művészeti élményeket nyújt.

A fenntartást a fővárosi önkormányzat támogatása, valamint a helyszínen található kávézó bevételei biztosítják. A nappali művészeti programjaihoz a helyi galériák, művészeti egyesületek és a művészeti egyetemek is hozzájárulnak, ami biztosítja a változatos és színvonalas események folyamatos jelenlétét. A kávézó, amely minőségi italokat és könnyű ételeket kínál, nemcsak a fenntarthatósághoz járul hozzá, hanem kellemes, inspiráló környezetet teremt a látogatók számára.

A Művészeti nappali nemcsak kiállítótér, hanem egy közösségi színtér is lehetne, ahol a látogatók kapcsolatba léphetnek a művészekkel, megismerkedhetnek a művészetekkel, és elmélyíthetik érdeklődésüket a kortárs kultúra iránt. A helyszín az Erzsébet körúton található éjszakai élet ellensúlyaként szolgál, ahol az érdeklődők a kultúra és a közösség találkozásán keresztül gazdagíthatják mindennapjaikat.

Program

Az Erzsébet körúti Művészeti nappali programjai az irodalom, képzőművészet, fotóművészet és a színház köré épülnek, céljuk pedig a városi művészeti élet gazdagítása és a helyi közösségek bevonása:

Kortárs Művészeti Kiállítások:

A nappali rendszeresen szervezne időszaki kiállításokat fiatal, pályakezdő és elismert művészek munkáiból, hogy bemutassa a kortárs művészet sokszínűségét és teret adjon az új tehetségeknek. Ezek a kiállítások lehetőséget adnak a művészeknek arra, hogy közvetlen visszajelzéseket kapjanak a közönségtől, és hogy személyesen találkozzanak a látogatókkal.

Irodalmi Estek és Felolvasások:

Irodalmi estek keretében írók, költők és fordítók tartanak felolvasásokat és beszélgetéseket saját műveikről, fordításaikról és irodalmi élményeikről. A New York Kávéház szomszédsága különösen inspiráló hátteret nyújt ezeknek az eseményeknek, és alkalmat ad arra, hogy a látogatók kapcsolatba lépjenek a kortárs magyar és nemzetközi irodalom képviselőivel.

Művészeti Workshopok és Alkotóprogramok:

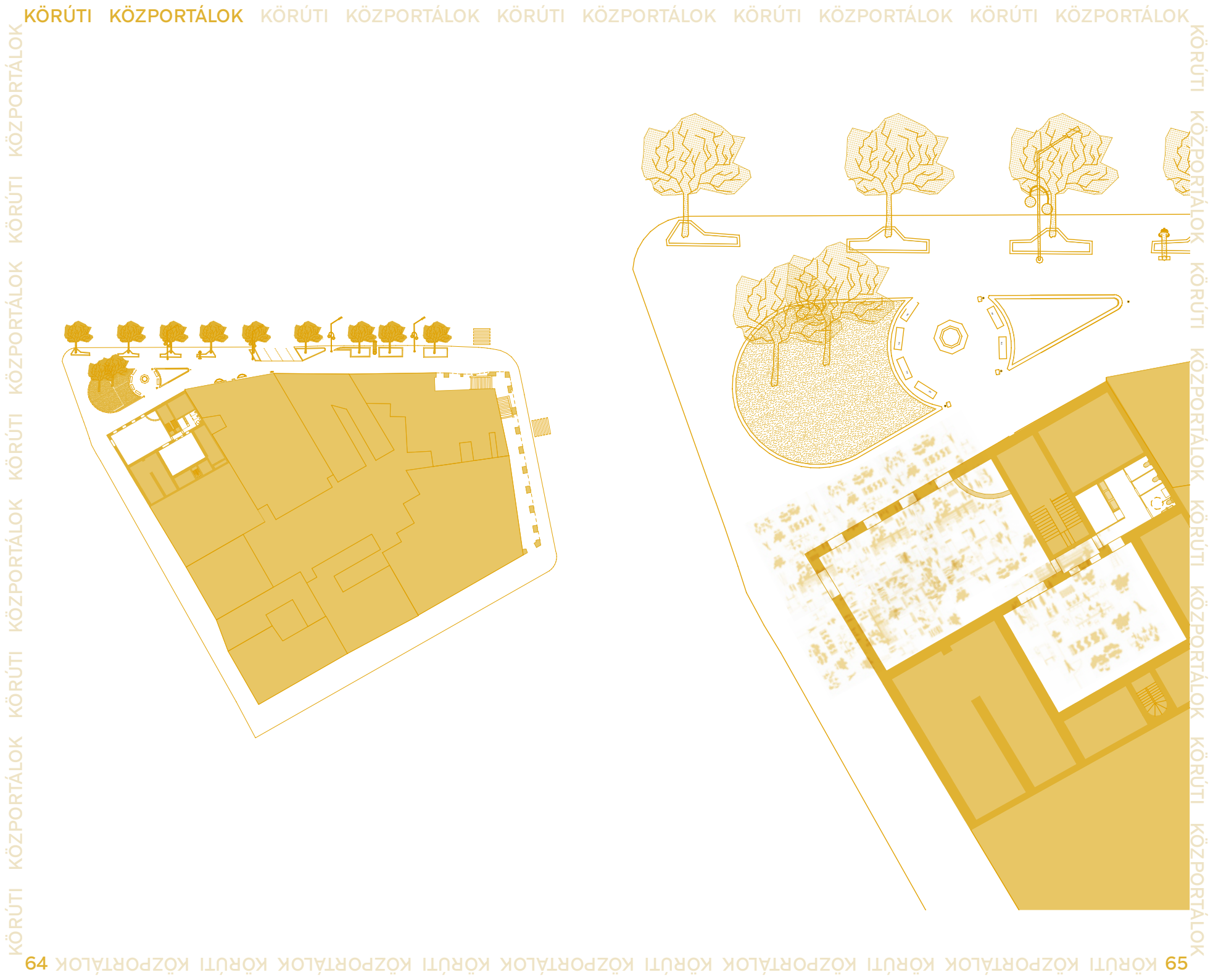
A művészeti workshopok célja, hogy interaktív módon kapcsolják be a látogatókat az alkotói folyamatba. Festészeti, grafikai és fotográfiai foglalkozásokat tartanak, amelyek minden érdeklődő számára nyitottak. Ezek a workshopok lehetőséget adhatnak a közönségnek, hogy kipróbálják magukat a művészetek terén és egy-egy alkotás részesévé váljanak.

Művészeti Beszélgetések és Kerekasztal Programok:

A Művészeti nappali rendszeresen meghívott előadókkal, művészekkel és kurátorokkal folytathatna beszélgetéseket, hogy a művészet különböző aspektusait bemutassa. A látogatók így megismerkedhetnek a legújabb trendekkel és mélyebben megérthetik az aktuális kiállítások hátterét.

Közösségi Programok és Hétvégi Vásárok:

A hétvégi események között közösségi programok és művészeti vásárok is szerepelhetnének, ahol helyi kézművesek és fiatal alkotók mutathatják be munkáikat. Ezek az események nemcsak vásárlási lehetőséget biztosítanak, hanem a közösség bevonásával szorosabb kapcsolatot is kialakítanak a helyi lakosokkal.

József körút 29.: Közösségi konyha

A József körút 29. szám alatt található Közösségi konyha célja, hogy közösségi és kulináris élményeket hozzon létre a helyi lakosok és látogatók számára. Ez a helyszín nem csupán egy közösségi találkozóhely, hanem egy fenntartható, társadalmi célokat támogató kezdeményezés is lehetne, amely helyi piacokkal, például a Rákóczi téri Vásárcsarnokkal működne együtt. A konyha alapanyagait részben a helyi termelőktől és piacokról szerné be, előnyben részesítve a szezonális, helyi és bio alapanyagokat, ezzel is ösztönözve a fenntarthatóságot.

A Közösségi konyha működését a fővárosi önkormányzat támogatná, valamint helyi cégek és civil szervezetek segítségével biztosítja. Az események ingyenesek vagy adományalapúak, a bevételeket pedig a működés fenntartására és a konyha fejlesztésére fordítanák. Az adományok egy része szociálisan hátrányos helyzetűek támogatását segíti, lehetőséget adva számukra a közösségi programokban való részvételre.

A József körúti Közösségi konyha törekvése, hogy egy olyan helyszínt biztosítson, ahol a helyiek, a látogatók és különböző társadalmi csoportok tagjai közösen osztozhatnak a gasztronómiai élményekben, és ahol a fenntartható élelmiszerhasználat fontosságát hangsúlyozzák. A közös főzések, ételmentő programok és fenntarthatósági workshopok révén a Közösségi konyha segíti a társadalmi kapcsolatok megerősítését, az étel iránti felelősségteljes hozzáállás terjedését, és a helyi közösségek közötti szolidaritást.

Program

A Közösségi konyha programjai köré épülnek a közös főzés, fenntarthatóság és a gasztronómiai kultúra terjesztése, hogy a helyiek és látogatók számára inspiráló és tanulságos közösségi élményeket nyújtsanak:

Közösségi Főzések:

Hetente több alkalommal szervezhetnének közös főzéseket, ahol bárki csatlakozhat és részt vehet az elkészítés folyamatában. Ezek a programok lehetőséget nyújtanak arra, hogy a látogatók megismerkedjenek a helyi alapanyagokkal és receptekkel, miközben új kapcsolatokat építenek ki. A főzés folyamata során a résztvevők betekintést nyerhetnek a hagyományos magyar és nemzetközi konyha alapjaiba is.

Fenntarthatósági Workshopok:

A fenntarthatóság jegyében rendszeresen tarthatnának workshopokat, amelyek célja a tudatos étkezés és a hulladékcsökkentés megismertetése. A résztvevők megtanulhatják, hogyan használhatják fel az ételek maradékait, hogyan komposztálhatnak, illetve hogyan választhatják ki a leginkább fenntartható alapanyagokat a bevásárlás során.

Szezonális Gasztronómiai Estek:

A Közösségi konyha havi rendszerességgel szervezhetne esteket, ahol egy adott időszak szezonális alapanyagai kerülnek előtérbe. Ezek az esteken helyi séfek és éttermek közreműködésével különleges, kóstoló jellegű vacsorákra kerül sor, amelyek során a résztvevők megismerhetik a szezonális ételek gazdagságát és változatosságát.

Edukációs Programok és Gyermekfoglalkozások:

A konyha családok számára is nyitott lenne, és rendszeresen szervezne gyermekfoglalkozásokat, ahol a legkisebbek játékos formában tanulhatnak a helyes táplálkozásról és az alapvető konyhai tudnivalókról.

Ételmentő Napok és Adománygyűjtések:

A közösségi konyha havonta ételmentő napokat szervezne, ahol a piacon megmaradt, de még fogyasztható alapanyagokat használják fel közös főzésekhez, vagy a rászorulóknak juttatják el. Az eseményeken önkéntesek és helyi szervezetek közreműködésével zajlanak az ételosztások, ezzel is segítve a szociálisan hátrányos helyzetűeket.

József körút 87.: Film nappali

A József körút 87. alatt található Film nappali egy nyitott, befogadó tér, ahol a filmkedvelők és a közösség tagjai számára biztosítanak lehetőséget a találkozásra, közös filmélmények megélésére és a mozgókép világának felfedezésére. Az intézmény a Corvin Mozi és budapesti filmes műhelyek közreműködésével működik, amelyek nem csak szakmai támogatást nyújtanak, de részt is vesznek a programok szervezésében és lebonyolításában.

A fenntartás finanszírozása részben az fővárosi támogatásból, részben a adományokból származna, részben pedig a Corvin mozi közreműködésével. Az esti vetítésekhez kisebb jegyárakat állapítanak meg, míg napközben számos ingyenes program is elérhető. A bevételeket a technikai felszerelések fejlesztésére, a filmek beszerzésére és a Film nappali fenntartására fordítják. Emellett partnerségi együttműködésekkel és közösségi adománygyűjtésekkel biztosítják a programok hosszú távú fenntarthatóságát.

A József körúti Film nappali törekvése, hogy a közösség számára egy olyan közös filmes térként szolgáljon, ahol a helyi lakosok, a látogatók és a filmes szakma képviselői találkozhatnak, tanulhatnak és közös élményeket oszthatnak meg. A rendszeres programok, vetítések és beszélgetések segítenek abban, hogy a közösség tagjai mélyebben megismerjék a filmes kultúra különböző oldalait, és egy új, elgondolkodtató szemléletmódot kapjanak a mindennapjaikhoz.

Program

A Film nappali programjai változatos filmélményeket és filmes közösségi eseményeket kínálnak, amelyek mind a helyi közösség, mind a látogatók számára érdekesek lehetnek. Az események célja a filmes kultúra terjesztése, a közösségi élmények megteremtése és a kortárs és klasszikus filmek iránti érdeklődés növelése:

Fiatal filmesek vetítése:

A Film nappali rendszeresen tartana tematikus filmvetítéseket, amely platformot biztosít a feltörekvő filmesek számára, hogy bemutathassák alkotásaikat a nagyközönség előtt.

Filmklubok és Községi Beszélgetések:

A filmklubok olyan közösségi események, ahol a résztvevők közösen tekinthetik meg a kiválasztott filmeket, majd közös beszélgetés keretében oszthatják meg gondolataikat. Ezek az események lehetőséget adnak arra, hogy a nézők új szemszögből közelítsenek a filmekhez, illetve olyan mélyebb témákat is megvitassanak, mint a társadalmi igazságosság, emberi kapcsolatok és kulturális különbségek.

Fiataloknak Szóló Filmprogramok:

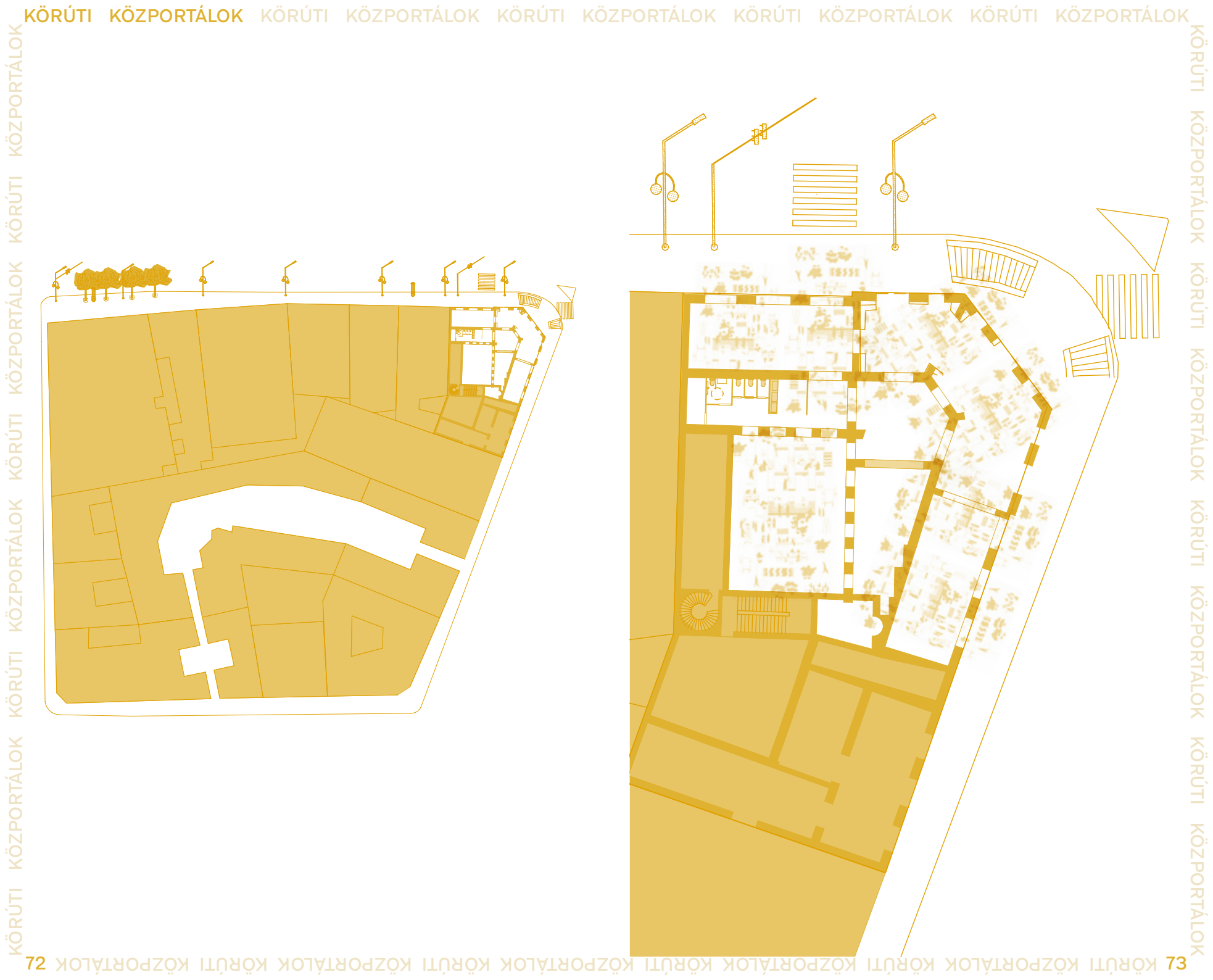
A Film nappali fontosnak tartja, hogy a fiatalokat is bevonja a filmes kultúrába, ezért kifejezetten számukra is szervezne programokat. Ezek a programok lehetőséget adnak a fiataloknak, hogy egy oktatási, de egyben szórakoztató módon ismerkedjenek meg a filmművészet alapjaival és a vizuális kultúrával.

Közöségi Filmkészítés Workshopok:

A filmes alkotási folyamat iránt érdeklődők számára a Film nappali rendszeresen tart workshopokat, ahol lehetőség van megismerni a forgatókönyvírás, operatőri munka és filmvágás alapjait. Ezek a közösségi filmkészítő események segítik a helyi lakosokat és fiatalokat abban, hogy saját, rövid filmeket készítsenek, amelyek akár a Film nappaliban is bemutatásra kerülhetnek.

Filmforgalmazói Szemináriumok:

A filmes szakma iránt érdeklődők számára lehetőséget biztosítanak arra is, hogy betekintést nyerjenek a filmforgalmazás és marketing világába, így megismerhetik, hogyan kerülnek a filmek a közönség elé és milyen folyamatok szükségesek a sikeres bemutatáshoz.

Ferenc körút 1.: Tanulós nappali

A Ferenc körút 1. szám alatt található Tanulós nappali egy különleges közösségi tér, amely kifejezetten diákok, egyetemisták és tanulni vágyók számára nyújtana nyugodt, inspiráló helyet a tanuláshoz, önképzéshez és közösségi kapcsolódáshoz. Az intézmény a helyi egyetemekkel, köztük az ELTE-vel, a Budapesti Műszaki Egyetemmel és más közeli oktatási intézményekkel, Szakkollégiumokkal és könyvtárakkal együttműködésben működne, amelyek támogatnák a programok megvalósulását, valamint oktatóik és hallgatóik is aktívan részt vennének a programok alakításában és lebonyolításában.

A Tanulós nappali fenntartása elsősorban önkormányzati és pályázati forrásokból, valamint közösségi adományokból történne. Az önkormányzati támogatás biztosítaná az alapvető infrastruktúra fenntartását, míg az intézmények és a diákok által szervezett programokhoz szponzorok és adománygyűjtések is hozzájárulnának.

A Tanulós nappali egy olyan közösségi helyszín kíván lenni, amely összekapcsolja a különböző oktatási intézmények diákjait, lehetőséget teremt a közösségi tanulásra, és támogató környezetet biztosít minden tanulni vágyónak. A cél, hogy a tanulás közösségi élménnyé váljon, és mindenki, aki betér a Tanulós nappaliba, hasznos, támogató és ösztönző közösségi élménnyel gazdagodjon. A diákok támogatása, a kapcsolódás lehetősége és az oktatási intézményekkel való szoros együttműködés mind azt szolgálják, hogy a tanulás egyszerre legyen élmény és sikerélmény a látogatók számára.

Program

A Tanulós nappali változatos és közösségformáló programokat kínál, amelyek célja a tanulási élmény gazdagítása, közösségi támogatás nyújtása és a tanuló közösségek összekapcsolása. A programok során nagy hangsúlyt kapnak az önképző, együttműködő és támogató közösségi megközelítések, hogy a látogatók sikerebben haladhassanak tanulmányaikban:

Csendes Tanulótér és Könyvkölcsönzés:

A Tanulós nappali elsődleges funkciója a csendes tanulótér biztosítása, ahol a látogatók nyugodt környezetben készülhetnek fel vizsgáikra, olvashatnak és kutathatnak. A tér egy kis, közösségi könyvtárral is rendelkezik, amely folyamatosan bővül a helyi egyetemek és könyvadományozók hozzájárulásaival, így lehetőség nyílik szakkönyvek és tananyagok helyben használatára vagy kölcsönzésére.

Különóra Napok:

A Tanulós nappali külön napokat kínál, amikor különórák tartására van lehetőség. Ezek lehetőséget nyújtanak arra, hogy a diákok közösen készüljenek fel projekteikre, prezentációikra, vagy csoportos vizsgáikra.

Oktatói Konzultációs Időpontok és Workshopok:

Az egyetemekkel való együttműködés révén a Tanulós nappali rendszeres konzultációs időpontokat szervez oktatókkal és kutatókkal, akik különféle témákban állnak a diákok rendelkezésére. Emellett gyakran tartanak workshopokat és előadásokat, amelyek hasznos készségeket és tudást nyújtanak a tanulók számára, például időgazdálkodás, kutatómódszertan vagy prezentációs technikák témájában.

Tanulókörök és Mentorprogramok:

A Tanulós nappali lehetőséget biztosít a tanulókörök és mentorprogramok számára, ahol a diákok közös érdeklődésű csoportokban oszthatják meg tudásukat és segíthetik egymást a tanulásban. A mentorprogramokat az idősebb egyetemi hallgatók és fiatal oktatók vezetik, akik segítenek a résztvevőknek eligazodni a tanulmányokban és a karrierépítés területén.

Esti Tanulási Estek és Vizsgaidőszaki Különleges Nyitvatartás: A Tanulós nappali különleges esti nyitvatartási időt biztosít, főként a vizsgaidőszakok idején, hogy a diákok számára éjjelre vagy akár tovább is elérhető legyen a tanulási hely.

A megállóban várok, a villamos csikorogva kanyarodik le a Margit körútról a híd budai hídfőjéhez. Miközben nézem a sok leszállót, érzem, hogy valami más, nem fog el az a régi érzés, hogy megint épp a legrosszabbkor indultam el. Örömmel látom, hogy mostanában egyre többen inkább gyalog közlekednek. A villamos így szellős, könnyedén felszállok, és találok egy kényelmes helyet. Elindulunk, a hídon áthaladva a város képe lassan változik előttem.

A Jászai Mari térnél jól öltözött fiatalok: mintha divatbemutatón lennének, csak éppen nem a kifutón, hanem a villamoson! Laza mozdulatokkal szállnak le. A villamos tovább halad a Nyugati felé, a két megálló között éppen látom, ahogy a fiatalok bemennek a Szent István körúti közportálba. Pár hónapja nyílt meg itt a színházi nappali, nemrég én is jártam benne egy felolvasóesten, nagyon jó volt. Ez az emlék eltereli a figyelmem úgy, hogy lemaradok, pedig már épp elkezdtem figyelni az új közösségi helyeket.

Megérkezünk a Nyugatihoz. Több a leszálló, mint felszálló, úgyhogy kényelmesen ülök tovább. Ahogy haladunk az Oktogon felé, egyre több élénk kirakatot látok: kávézók, galériák, közportálok sora, a körút újra megtelt élettel.

Az oktogont elhagyva arra leszek figyelmes, ahogy emberek beülnek egy frissen megnyílt közportálba, szinte hallom, ahogy bent szól a zene, fiatal zeneakadémisták játszanak az érdeklődőknek. Boldogsággal tölt el, hogy olyan emberek is részesülhetnek most már az élő zene örömeiből, akiknek eddig csak távoli vágy lehetett eljutni egyszer a Zeneakadémiára.

Az Erzsébet körútnál már egyre több színes fény világít az üzletekből, és kicsit olyan érzésem van, mintha minden üzletnek saját története lenne, amellyel kiköltözik a portálja elé és megosztja azt az arra járókkal. A korábban koszos, unalmas és kellemetlen körúti járdák most létezteliek és vidámak. Szinte kedvem támad leszállni a villamosról és inkább gyalog haladni tovább. Végül úgy döntök, inkább maradok és innen élvezem tovább a körút látványát. Az a kellemes érzés fog el, mint amikor az ember egy új városban jár és mindenre rácsodálkozik, csak az a különbség, hogy ez most az én régi – új városom, az érzés talán így még felemelőbb.

A Blaha Lujza térhez érve a tömeg szokásosan hömpölyög, de valahogy most mégis rendezett. A megállók környékén nem látok üres üzleteket, helyette kreatív portálok sorakoznak: kerékpárszerviz, virágbolt, közösségi műhely.

Ahogy közeledünk a Corvin negyedhez, eszembe jut a legutóbbi kisfilm, amit az itteni filmes nappaliban láttam. Frissen végzett rendezőpáros mutatta be a diploma filmjét. Láttam rajtuk, hogy vetítés előtt izgulnak a tömegtől, utána be is vallották, hogy még sosem mutatták be saját alkotásukat ennyi ember előtt. Nagy élmény lehetett számukra, de számunkra is. Izgalmas látni, ahogy a fiatalok is végre lehetőségeket kapnak a városban. A közönség a film végén vastappsal jutalmazta őket.

A Rákóczi térhez érve hirtelen mégis úgy határozok, hogy most korábban szállok le, és kipróbálom valamelyik új helyet. Döntök is: leszállok a Mester utcánál.

Kilépek a villamosból, az eső lassan elkezd szitálni. Egyre gyorsuló léptekkel haladok, de nem rohanok le az aluljáróba, hanem átsétálok a körút túloldalára és bemegyek az itteni közportálba, amit még nem próbáltam. Belépek a barátságos térbe, meleg fények, tanuló fiatalok és kényelmes fotelek várnak. Eszembe jut, hogy pár éve, amikor erre jártam és számoltam az üres üzleteket ez volt az utolsó a sorban, a hatvanharmadik. Egészen megváltozott a hely, a kiadó tábla helyét hívogató bejárat vette át. Visszagondolok a múltbeli utazásomra a Nagykörúton és a fejemben összehasonlítom a mostanival. Megfogalmazódik bennem a kérdés: elképzelhető, hogy most egy üres üzlethelyiséget se láttam? Mind a hatvanöt üres üzlethelyiség megtelt élettel, a Nagykörút Közkörúttá vált. Hirtelen elmosolyodom és boldogság tölt el. Leülök az ablakhoz, a kirakatból nézem a villamost és a kint már zuhogó esőt. Ahogy a cseppek kopognak az ablakon, úgy érzem, hogy jó döntést hoztam én is és a város is. Végre.

[https://www.stevenholl.com/project/storefront-for-art-and-architecture/\(ue:2024_11_01\)](https://www.stevenholl.com/project/storefront-for-art-and-architecture/(ue:2024_11_01))

[https://epiteszforum.hu/a-pragai-folyopart-revitalizacioja\(ue:2024_11_01\)](https://epiteszforum.hu/a-pragai-folyopart-revitalizacioja(ue:2024_11_01))

<https://www.libraryofthings.co.uk> (ue:2024_11_01)

<https://repaircafebudapest.hu> (ue:2024_11_01)

<https://adapterujbuda.hu> (ue:2024_11_01)

<https://epiteszforum.hu/kollab-by-paradigma-ariadne>
(ue:2024_11_01)

<https://hirtv.hu/ahirtvhirei/haldoklik-a-pesti-nagykorut-45-uzlet-zart-be-a-blahatol-a-boraros-terig-2531014> (ur:2024. 11. 01)

<https://avm.merce.hu/2021/02/05/vegigjartuk-budapest-osszes-kozvecejet/> (ue:2024 11 01)

ue: utolsó elérés

<https://merce.hu/2018/11/07/kozossag-ma-individualizmus-ellenesseg-a-21-szazad-politikai-gyakorlataban/>
(ue:2024_11_01)

<https://www.nytimes.com/2024/08/06/nyregion/pharmacies-vacant-drugstores-retail.html>

a dolgozatban szereplő képeket készítette: **Csanády Anna Dorottya**
a dolgozat grafikáját készítette: **Csanády Anna Dorottya**

